

SOKOLOVSKO

Č. 1
2017

Zchátralá škola v Kostelní v současnosti (viz článek na str. 22).

Severní svahy dolu Libík pod Habartovem v roce 2000 (viz článek na str. 35).

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Obsah:

Zvony kostela svatého Archanděla Michaela v Literbachu (<i>Miloš Bělohlávek</i>)	2
Kašpar Šlik († 1449). Biografická črta kancléře tří císařů (<i>Jan Boukal</i>)	7
Poslední demokratické parlamentní volby v ČR před nástupem nacistické a komunistické totality a jejich odraz v sokolovském regionu (<i>Vladimír Bružeňák</i>)	9
Zhrzená důstojnická čest (<i>František Horník</i>)	15
Čeští učitelé v Kostelní (<i>Helena Kavková</i>)	21
Životní příběh Otto Seidla (<i>Stanislav Meisl</i>)	24
Označování ulic a domů v Sokolově (<i>Jan Rund</i>)	28
Sokolovské Kaiserpanorama (<i>Michael Rund</i>)	30
Kamenné pařezy pod Habartovem (<i>Petr Uhlík, Petr Rojík</i>)	35
Josef Telín st. – zapomenuté osudy (<i>Jaroslav Uřeš</i>)	37
Sokolovský generál (<i>Jiří Klůč</i>)	40

Slovo redakce

Vzdělávání pro budoucnost?

V poslední době mám příležitost se více než jindy zabývat problematikou vzdělávání. Z článků odborníků se dozvídám, že školství zavedené v 18. století jako nástroj pro získání poslušné a také tak trochu kvalifikované pracovní síly pro nastupující průmysl, se za ta uplynulá 2,5 staletí zase až tak moc nezměnilo, nezměnil se totiž hlavní cíl. No a tak není divu, že si někteří pozorovatelé všimlí, že dnes již vlastně školu pro nalévání vědomostí do hlaviček našich dětí nepotřebujeme. Internet přinesl nevídané možnosti, a tak se dnes můžou děti lépe a zábavněji učit jinak než docházkou do školy. Škola hrou, velký to ideál našeho slavného rodáka Komenského, se sice nikdy na školách neuskutečnil, ve virtuálním prostoru se rodí tak nějak samovolně a přirozeně. Na co tedy školu máme? Může škola v podobě, jak ji známe, přežít? Odpovědi na první otázku rozumím. Škola může být posledním místem, kde se ještě děti a mládež můžou setkávat s živými bytostmi svého věku a získávat nezbytné sociální kompetence. I druhý důvod je mi jasný. Je to levný způsob hlídání dětí, když my dospělí musíme pracovat. A co dál? Měl jsem včera možnost tyto otázky položit ústřednímu školnímu inspektorovi a z odpovědi nejsem nadšen. Máme sice školství nejautonomnější v celé Evropě, tato autonomie ale přišla v nezralou dobu a bez systémové podpory státu. Asi i proto neumíme ve školách reagovat na změnu prostředí, na kolem nás stále překotněji se vyvíjející svět, a i proto klesá úroveň vzdělání našich žáků v mezinárodním srovnání. Všichni se shodneme na tom, že vzdělávání je klíčem k úspěšné budoucnosti jednotlivce i státu. Ale jak toho dosáhnout, nikdo neví. Ach jo, můj vrozený optimismus dostává trhliny.

M. Makovička

Titulní strana: Zbytky největšího habartovského kamenného pařezu v roce 2017. (viz článek str. 35)

SOKOLOVSKO Časopis obyvatel a přátel Sokolovska
Ročník 7, číslo. 1 / 2017
Vydává: MAS Sokolovsko, o.p.s.
Editor: Ing. Miroslav Makovička
Redakce: v.bruzenak@seznam.cz
Údaje o distribuci: <http://mas-sokolovsko.eu>

Výkonný redaktor: PhDr. Vladimír Bružeňák
Redakční rada: Ing. Miroslav Makovička, PhDr. Vladimír Bružeňák, Ing. Petr Krása, Ing. Michael Rund
Registrační číslo: MK ČR. 19466
 Za obsah příspěvků zodpovídají autoři.

Zvony kostela svatého Archanděla Michaela v Literbachu

Kdy přesně byly vytvořeny pro starý kostel v Literbachu (též Čistá, v tomto textu bude používáno předválečné označení obce) první zvony, nám zřejmě zůstane záhadou vzhledem ke zničení původních pramenů požárem v roce 1772. Farní kronika nám jen říká, že v původní kostelní věži, jejíž dolní polovina byla zděná, zatímco zvonové patro dřevěné, visely tři zvony. Největší z nich vážil šest centů (pokud budeme vycházet z toho, že šlo o pražský cent, vážil zvon něco kolem 370 kilogramů, pokud šlo o cent norimberský, tak jen 300 kg). O původu zvonů, o zvonaři, který je ulil, či o případných nápisích na plášti zvonu nám není známo nic bližšího. Dne 11. listopadu 1772 vypukl kolem třetí hodiny ranní v domku Martina Nobera (tehdy č.p. 78) požár, který se rychle rozšířil na okolní stavení. Kolem šesté hodiny ráno se zřítily v plamenech kostelní věž a teprve v osm se podařilo oheň uhasit. Za obět padlo ohni během pěti hodin v Literbachu šedesát šest domů a dvacet šest stodol. Společně s nimi do základů vyhořel i zčásti dřevěný kostel svatého Archanděla Michaela a kostelní zvony byly zničeny společně s ním.

Vzhledem k tomu, jak důležitou roli hrály zvony v životě města v 18. století, nemohl zůstat dlouho bez zvonů ani nový kostel vystavěný v letech 1774–1777. Proto 10. června 1777, krátce po dokončení kostelní věže, uzavírá literbašský farář Leopold Müller smlouvu s chebským zvonařem Matyášem Di Valem a objednává si u něj jeden zvon o přibližné váze dvou centů (tj. 200 liber) norimberské váhy (tedy přibližně sto kilogramů). Součástí smlouvy je i doložka, že tento zvon nechá zvonař Di Val před dodáním vysvětit od prelátů v cisterciáckém klášteře ve Waldsassenu. K tomuto účelu předal farář

Město Litrbachy ve 30. letech 20. století.

Müller zvonaři 192 liber kovu, který zbyl z roztavených zvonů starého kostela, a ten mu slíbil, dodat zvon do Velikonoc. To se mu očividně nezdařilo, neboť zvon dorazil do města až 18. května 1778 a vážil 192 liber (zvonař tedy beze zbytku druhotně využil zvonovinu z roztavených zvonů). Částku 75 zlatých, které měly zaplatit práci zvonaře a náklady spojené s vysvěcením zvonu, uhradil literbašský měšťan Matyáš (Matthias) Lere. Na tomto zvonu se ovšem začas objevila trhlina a bylo jej proto nutné nechat přelít. Toho se v roce 1828 ujala snacha původního tvůrce zvonu Alžběta Di Val a během přelévání zvonu také došlo ke změně váhy na 195 kilogramů. Nový zvon měl průměr 69 cm, výšku 51 cm a laděný byl do tónu „A“.

V horní části byl pod korunou po obvodu nápis

GEGOSSEN BEI ELISABETH DIVALL 1828

Na jedné straně pláště měl zvon reliéf Panny Marie a pod ním stálo

ST. MARIA

**VNTER DER LEITVNG SR. HOCHWÜRDEN HRN. PFARRER FRANZ WOHLRAB
AVS DEN MITTELN DES K. K. RELIGIONS FOND**

V tomto posledním nápisu se ovšem nacházela chyba, neboť vzhledem k hornické povaze Literbachů převzal veškeré náklady na přelítí zvonu c. k. Vrchní horní úřad (něm. Bergoberamt). Na protilehlé straně pláště zvonu byl reliéf „Ecce homo“ a pod ním prosebný nápis

**HERR DVRCH DEINEN MARTERTOD
HELFE VNS AVS ALLER NOTH**

Dr. Anton Gnirs ve své Topografii tento zvon omylem rozdělil na dva, pravděpodobně vycházel jen z roku vytvoření zvonů a nevšiml si údaje o přelítí původního zvonu z roku 1778. Druhý, o něco menší (87 kg), zvon věnoval literbašskému kostelu Matyáš Hancke. Zvon měl průměr 50 cm, výšku 42 cm a laděný byl do tónu „E“. Po horním obvodu nesl nápis

FVSA FVI A MATHIA DIVALL IN CÆSAREO REGIA CIVITATE EGRANA

Na jedné straně zvonu bylo uprostřed pláště vyobrazení svatého archanděla Michaela a svatého Josefa a pod nimi na okraji zvonu

SANCTVS MICHAEL ER IOSEPHVS SIT NOBIS PIVS IN AGONIA ADIVTOR

Protilehlá strana zvonu byla ozdobena reliéfem svatého Jana a svatého Pavla, pod kterými byl nápis

A FVLGINE IGNE ET GRANDINE IOANNES ET PAVLVS SVA NOS INTERCESSIONE LIBERENT

V lucerně kostelní věže pak byly zavěšeny další dva menší zvony. Na prvním z nich o váze 31 kg, z dílny chebského zvonaře Jana Jiřího Jordana, byl kromě reliéfu Nejsvětější Trojice nápis

EGER ANNO 1744 IOHANN GEORG JORDAN

Tento zvon pocházel z kaple svatého Jana Křtitele, o které se zmiňuje ve své Topografii Schaller a Gnirs ji považuje za zcela zaniklou. Není známo, kdy přesně došlo k přenesení zvonu do kostela, ale mohlo se tak stát hned po jeho výstavbě v náhradu za zničené zvony. Jistě se to stalo nejpozději v roce 1789, kdy byla kaple snesena a zdemolována. Podle všeho byl tento zvon v polovině 19. století poškozen, neboť v roce 1857 došlo k jeho přelítí. Na nově ulitém zvonu byl nápis

GEGOSSEN VON A. PISTORIUS IN EGER ANNO 1857

Druhý zvon v lucerně věže a zároveň poslední zvon literbašského chrámu byl označován ve farní kronice jako „Bergglocke“ – hornický zvon a někdy také jako „Die elfte Glocke“, neboť v hornických krajích existovala prastará tradice, která nařizovala každý den v jedenáct hodin zvonit na památku všech zemřelých havířů. Zřejmě se jedná o pozůstatek zvonění „na směnu“, o kterém nás informují historické báňské předpisy. Tradice zvonění o jedenácté hodině je zachycena např. v Krásné, v Horním Slavkově, nebo v Jindřichovicích.

Na svém plášti nesl zvon podle farní kroniky tři reliéfy. Kříž s ukřižovaným Kristem, svatý Prokop s mitrou a berlou a pro zvony nezvyklý profánní reliéf horníka držícího mlátek. Na svém plášti měl podle farní kroniky nápis

BEATE MICHAELI ET PROKOPI ORATE PRO NOBIS VESTRIS DEVOTIS DEUS BENEDICAT NOBIS ET FOSSORIBUS PISTORIUS IN EGER 1861

Zásadní změnu pro zvonový fond kostela svatého archanděla Michaela přinesl rok 1917, kdy byla pro potřeby rakousko-uherské armády po celé monarchii provedena rekvizice zvonů. V Literbachu k ní došlo 10. ledna 1917, kdy byly z věže kostela sneseny dva zvony. Největší (Poledník) o váze 195 kilogramů a pak zvon (Mešní) původem z kaple svatého Jana Křtitele o váze 31 kilogramů. Další vlna rekvizice se 3. prosince 1917 stala osudnou pro třetí zvon (Umíráček) o váze 87 kilogramů. Ze zvonového fondu tak zůstal v kostele jen nejmenší zvon – hornický – z roku 1861. Za odvezené zvony o celkové hmotnosti 313 kg bylo farnosti vyplaceno 1252 korun rakouských.

Dočasnou náhradou za ztracené zvony se v roce 1920 stal 95 kilogramový zvon z dílny chomutovského zvonaře Richarda Herolda v ceně 4 400 korun. Sbírkou od domu k domu byla vybrána částka 2 600 a dalších 1 800 darovala obec. Zvon, nalaďený do tónu „fis“, byl slavnostně vysvěcen ve dvě hodiny odpoledne 7. března 1920. Nápis na zvonu zněl „H. MICHAEL, BITTE FÜR UNS 1920“.

Podle všeho byl však již rovnou považován za dočasné řešení a v roce 1926 byl tento zvon nahrazen novým souborem tří nových,

Pohled na kostel v roce 1890.

Svěcení zvonů v roce 1928.

kteří kostelu věnovala obec. Od ceny těchto tří zvonů bylo odečteno dva tisíce korun za materiál starého zvonu (1920) a celková cena tak činila 17 360. Slavnostní vysvěcení a zavěšení zvonů se konalo v neděli 27. června 1926 a celebrantem celé slavnosti byl (poslední) literbašský farář Engelbert Kerner za asistence faráře z Lobzů (Mikuláš Sámann) a faráře z Nové Vsi (Karel Hahn). Během svěcení recitovala žákyně místní školy Marie Pichlová báseň O zvonu. Největší zvon dostal jméno „Srdce Ježíšovo“, prostřední „Dítě Ježíš“ a nejmenší „svatý Josef“. Jako kmotry jednotlivých zvonů pak svěcení asistovaly dámy Anna Hahn, paní Pimpl a Katharina Lauterbacher, které každá kostelu věnovaly 100 Kč.

Zvony však v kostele dlouho nevydržely, neboť jen o několik let později vypukla druhá světová válka a s ní i další rekvizice zvonů. Datum rekvizice v Literbachu není jisté, údaje farní a městské kroniky se v tomto směru rozcházejí. Podle městské kroniky došlo k zabavení zvonů 16. ledna 1942, podle farní kroniky se tak stalo až 19. února téhož roku. Oba prameny se ale shodují na tom, že byly zabaveny všechny tři nové zvony a ve věži zůstal jen původní malý zvon, označovaný jako „Die elfte Glocke“.

Poslední zachovaný literbašský zvon – hornický – který přežil dvě světové války, byl někdy po roce 1946 snesen z věže kostela a byl pokládán za zmizelý.

Na základě zjištění v roce 2015 a 2016 byl však tento zvon objeven v Chlumu Svaté Maří, kde je dodnes umístěn v sanktusníku křížovnického poutního chrámu Nanebevzetí Panny Marie a svaté Máří Magdaleny. Během průzkumu zvonu na místě dne 24. září 2016 bylo zjištěno následující: zvon je vysoký 38 cm (bez koruny), má dolní průměr 44,5 cm a jeho srdce je dlouhé 33,5 cm. Na svém plášti nese tři nepřilíši umělecky dobře ztvárněné reliéfy – kříž s Kristem (výška 11,5 a šířka 6,5 cm), svatého Prokopa s mitrou a berlou a svatého archanděla Michale s mečem. Oba světci jsou umístěni v kruhových medailonech o rozměrech 10x10 (svatý Prokop) a 11,5x10 cm (svatý Michael). Zajímavé je, že svatý Michael bych podle údajů v literbašské farní kronice považován za havíře – to mnohé svědčí o mizerné úrovni reliéfu. Medailony jsou rámovány palmovými ratolestmi a postavy světců je vyplňují beze zbytku.

Pod medailony je po celém obvodu zvonu latinský majuskulní nápis

BEATI MICHAEL ET PROCOP ORATE PRO NOBIS VESTRIS DEVOTIS

Invokace těchto dvou světců je vzhledem k původnímu umístění zvonu logická – svatý Michael byl patronem literbašského chrámu a svatý Prokop byl v německých oblastech uctíván jako patron horníků a havířů.

Pod čepcem zvonu je autorský přepis provedený gotickou kurzivou

GEGOSSEN VON A. PISTORIUS IN EGER 1861

Největší záhadou je nápis na lemu zvonu, který je částečně nečitelný, což je s velkou pravděpodobností dáno již technicky špatným odlitím zvonu. S jistotou lze identifikovat první část nápis, která zní

DEUS BENEDICAT NOBIS ET

Poté následují ještě další dvě slova, která nelze bezpečně rozluštit, první z nich má zřejmě kořen ve slově fodere – kopat. Farní kronika jedno z nečitelných slov přepisuje jako fossoribus (horníci), ale vzhledem k před tím přeškrtnutému slovu fudibus si ani tehdejší pisatel – farář – nebyl úplně jistý. Druhé slovo pak

Umísťování meziválečných zvonů do věže kostela svatého Michaela.

může být vzhledem ke koncovce – gensibus přidavné jméno odvozené od názvu místa, města, či kraje.

Při srovnání s ostatními chlumskými zvony tento vyniká svou velmi špatnou zvonařskou úrovní – špatně odlitá písmena nápisů, chybný překryv vzorů arabesk na vrcholku zvonu a nedostatečná výtvarná úroveň reliéfů svědčí o nepříliš vysoké pořizovací ceně zvonu. Jedná se však o jednu z mála dochovaných památek na královské horní město Literbachy.

Miloš Bělohávek

Kašpar Šlik († 1449). Biografická črta kancléře tří císařů

Pečeť Mikuláše Šlika, Kašparova bratra

*Erb rodu Šliků (Wernigerodský
erbovník, konec 15. století)*

Málokterá postava českých dějin pozdního středověku je tak kontroverzní jako Kašpar Šlik. Tento původně chebský měšťan se vypracoval až na pozici císařského kancléře a hraběte. Jeho životní osudy, které jsou do značné míry spjaté s naším regionem, nejsou sice neznámé, ale jeho životopisy jsou zatíženy mnoha mýty a chybami. V nedávné době se Šlikem zabývalo hned několik odborníků. Proto není cílem tohoto článku komplexní představení života Kašpara Šlika, ale přiblížení aktuálního stavu poznání této pozoruhodné osobnosti.

Kašpar se narodil přibližně v polovině 90. let 14. století jako syn chebského měšťana a kupce Jindřicha Šlika. Rod Šliků přišel do Chebu z Vogtlandska v dnešním Sasku. Kromě Kašpara měl Jindřich s manželkou (domnělou hraběnkou z italského Collata, jak tvrdil Kašpar) ještě syny Erharta, Viléma, Mikuláše, Matese, Jindřicha, Františka a dceru Annu. První písemná zmínka o Kašparovi pochází až z roku 1413, kdy se zapsal ke studiu na univerzitě v Lipsku. Studia nejspíš nedokončil. Během kostnického koncilu se patrně stal součástí dvora Zikmunda Lucemburského, kde jej máme od roku 1416 doloženého jako písaře a notáře. Nedlouho poté začal Šlik hromadit značné sumy peněz, a to jednak z pozice držitele panství, kterými jej Zikmund podaroval, ale také na základě své úřednické služby (např. inkasoval peníze za vyhotovování listin). Kašpar Šlik se tak stal bohatým člověkem, od něhož si posléze mohl samotný král půjčovat peníze. Sám Šlik ve svých písemnostech tvrdil, že již v této době doprovázel Zikmunda během většiny jeho zahraničních cest, ale s ohledem na jeho postavení běžného písaře jsou tato tvrzení spíše nepravděpodobná a navíc pochází z písemnosti, která je jeho vlastním falzem.

Šlikova kariérní hvězda neustále stoupala – roku 1426 se stal Zikmundovým sekretářem a o dva roky později dokonce protonotářem. Na sklonku dvacátých let 15. století začal Kašpar užívat poněkud záhadný predikát „z Lažan“, který posléze převzali další členové jeho rodiny. Tento predikát nejspíš souvisí s dnešními Horními a Dolními Lažany u Chebu. Od roku 1431 již můžeme považovat Kašpara Šlika za vůdčí postavu Zikmundovy panovnické kanceláře, ale v samotném úřadu kancléře jej nacházíme až o dva roky později. Šlik byl vůbec prvním císařským kancléřem měšťanského původu a prvním laikem v tomto úřadu, neboť do této doby zastávali kancléřský úřad pouze představitelé církve. Během Zikmundovy korunovace císařem

v Římě v květnu 1433 byl Kašpar Šlik společně se svými bratry Matesem a nejspíš i Vilémem pasován na rytíře. Nedlouho poté ale v Římě onemocněl, a proto zde kvůli rekonvalescenci strávil několik měsíců. Poté doprovázel císaře Zikmunda na basilejský koncil.

Zlomem v životě Kašpara Šlika byl rok 1434, kdy se stal zástavním pánem Lokte, který držel z pozice loketského purkrabího, a chebským hejtmanem (pflegárem). Tyto majetky a úřady získal na úkor Půty z Ilburka, onoho proslulého „zkamenělého purkrabího“, známého z regionálních pověstí. Když byl Půta odejit, nesmířil se s tímto stavem a vedl až do své smrti válku se Šliky, v níž pokračoval jeho syn a pozdější známý válečník poděbradského věku Vilém z Ilburka. Kromě Lokte a chebského pflegárství obdržel tehdy Kašpar jako zástavní majetky město Ostrov, hrad Andělská Hora (do té doby v držení Jakoubka z Vřesovic), panství Šemnice a Hroznětín. Značně problematická je listina, pocházející údajně z roku 1435, v níž udělil Zikmund Kašparu Šlikovi do dědičné držby Falknov (dnešní Sokolov). Ve skutečnosti se jedná o falzum, které lze přisoudit příslušníkům falknovské větve Šliků.

V dubnu 1437 se Šlikovi podařilo uzavřít sňatek s olešnicko-kozelskou kněžnou Anežkou, čímž si výrazně polepšil a olešnická knížata jeho prostřednictvím navázala užší styky se Zikmundem. Téhož roku nechal Šlik zhotovit podvrženou listinu, jejímž prostřednictvím byl povýšen na říšského hraběte Bassana (staročesky „z Pasounu“). Samotné Bassano měl Šlik údajně obdržet od Zikmunda již roku 1431, což je doloženo pouze v písemnosti, která je také Šlikovým podvrhem. Starý král Zikmund již Šlikova falza neodhalil, neboť záhy zemřel. Přestože byla v době svého vydání neplatná, Kašpar Šlik si je nechal potvrdit od Zikmundových nástupců na říšském trůnu, čímž tyto falešné listiny zdánlivě vydané Zikmundem nabyly právní platnosti.

Po Zikmundově smrti přešel Kašpar do služeb jeho zetě, rakouského vévody Albrechta Habsburského, který byl jeho nástupcem na českém, uherském i římském trůně. Během bojů mezi tzv. rakouskou stranou a příznivci císařovny vdovy Barbory se Kašpar prokázal jako výrazný agitátor rakouské strany, za což si vysloužil Albrechtovu přízeň. Za jeho vlády se stal Šlik nejvyšším kancléřem Českého království a rovněž uherským šlechticem, a to z pozice novopeceného vlastníka panství Holíč (Weisskirchen, staročesky Holejč), někdejšího majetku vymřelých pánů ze Stibořic na dnešních česko-slovenských hranicích. Holíč byla ale v následujících letech často přepadána uherským šlechticem Pankrácem ze Svatého Mikuláše, s nímž měl Šlik spory.

Kašpar Šlik (Schedelova Světová kronika)

Předčasná smrt krále Albrechta Kašpara Šlika na čas upozadila a donutila jej dočasně se stáhnout do ústraní. Někdejšího kancléře si všimla Alžběta, královna – vdova po Albrechtovi, která si vážila Kašparovy služby jejímu zesnulému manželovi a jmenovala jej proto svým tajným radou. Nedlouho poté se začal objevovat u dvora Albrechtova nástupce Fridricha Habsburského, po kterém žádal vyplacení dluhů jeho předchůdce. Objevovaly se spekulace, že se Šlik chce vnutit do přízně novopeceného římského krále a opět obsadit úřad kancléře. Královým služebníkem se stal oficiálně až roku 1442, kdy jej Fridrich jmenoval svým radou. Fridrichovým kancléřem se stal již během následujícího roku. Ve službách krále Fridricha podnikal rozličná diplomatická jednání, např. v Itálii nebo v Burgundsku.

Přestože Kašpar Šlik ovládal značnou část Chebska a Loketska, příliš se zde nezdržoval, neboť byl zaneprázdněn službou u dvora a diplomacií. Majetky v severozápadních Čechách tak spravovali jeho příbuzní, zejména bratr Mates, který je hájil proti útokům již zmiňovaného Viléma z Ilburka. Velká rána stihla Šlika v září 1448, kdy jeho manželka Anežka zemřela při porodu. Na počátku léta 1449 byl Šlik stížen mrtvicí, kterou popsal ve svém listu Oldřichovi z Rožmberka Prokop z Rabštejna. Rabštejn píše o Kašparovi, že „šlak jej porazil, ruka a noha pól jeho mrtva a jedna strana levé téměř všechna“. Vyčerpaný a dvorskými intrikami stíhaný kancléř Kašpar Šlik zemřel ve Vídni 15. července 1449. Zde byl i po boku své manželky pohřben v kostele vídeňských karmelitánů. České majetky (zejména na Loketsku a na Chebsku) zdědil jejich dosavadní správce a Kašparův bratr Mates, od něhož pocházejí příslušníci českých větví Šliků, kteří žijí dodnes. Kašparovi potomci po jeho smrti drželi rodinné statky mimo České země (především uherský hrad Holíč, rakouský Kreuzenstein a měštanský dům ve Vídni).

Kašpar Šlik se do obecného povědomí zapsal nejen jako kancléř a diplomat působící ve službách nejmočnějších mužů své doby, ale především jako falsifikátor listin. Nejnovější bádání sice jeho falsifikátorskou činnost nevyvrací, ale mírně ji přehodnocuje. Zatímco dříve se soudilo, že Šlik si prostřednictvím falešných listin dopomohl k majetkům a titulům, v nedávné době bylo prokázáno, že daleko větší množství z podvržených listin se týká spíše Šlikova postavení nežli majetků. Majetky skutečně obdržel za své služby, ale většinou si ne zcela poctivě dopomohl k jejich dědičné držbě. Navzdory této jeho stinné stránce se jednalo o jednu z nejvýznamnějších a nejvýraznějších osobností své doby ve střední Evropě.

Jan Boukal

Poslední demokratické parlamentní volby v ČSR před nástupem nacistické a komunistické totality a jejich odraz v sokolovském regionu

V letošním roce (2017) se budou v naší vlasti opět konat svobodné parlamentní volby. Je právem každého občana podílet se prostřednictvím voleb na vedení svého státu, proto doufejme, že jej využije co nejvíce lidí a demokracie se v naší zemi bude dále rozvíjet. Jsou však v historii momenty, kdy demokratické volby paradoxně mohou přispět k zániku demokracie v tom daném státě, pokud v nich uspěje strana, která může a chce samotnou demokracii ohrožit. V tom se skrývá jedno ze zásadních nebezpečí tohoto systému.

Na příkladu dvou velmi důležitých voleb z naší moderní historie bychom si proto mohli ukázat, jak křehká demokracie může být a jak snadno se i skrze ní může kupředu dostat strana či systém, v jehož jádru se skrývá naprostý opak toho, co činí demokracii demokracií. Tedy svoboda jednotlivce a svoboda názoru.

1) Volby roku 1935

Parlamentní volby 19. května roku 1935 (zároveň v jeden den do obou komor parlamentu, tedy do poslanecké sněmovny a senátu) byly posledními svobodnými parlamentními volbami v Československu před druhou světovou válkou a před jeho zánikem.

Po celou dobu existence 1. republiky byl základem volebního systému princip poměrného zastoupení, tedy princip založený na poměru počtu poslanců jednotlivých stran k počtu odevzdaných hlasů pro tyto strany. Tento princip je výhodný zejména pro menší politické strany, který by při fungování většinového

zastoupení měly mnohem menší možnost dostat se do parlamentu. Z tohoto důvodu také v době předválečného Československa kandidoval ve volbách poměrně velký počet stran, konkrétně při volbách roku 1935 kandidovalo do Poslanecké sněmovny 16 a do Senátu 15 politických subjektů.

Shromáždění obyvatelstva Svatavy při volbách v roce 1935.

Tento volební systém a množství stran se stal již v období před druhou světovou válkou terčem kritiky, která ve svém důsledku byla jedním z důvodů změny volebního systému a omezení počtu povolených stran v Košickém vládním program v roce 1945, jak bude zmíněno dále. Systém byl totiž obviňován z malé akceschopnosti v době zvýšeného ohrožení republiky a tím i z jejího konce v době mnichovské krize. Podobná kritika vedla také k omezení a zákazu politických stran v období tzv. druhé republiky mezi říjnem 1938 a březnem 1939, tento systém však již nelze označovat za demokratický, neboť směřoval k autoritativnímu způsobu řízení státu.

Nedlouho před volbami roku 1935 se strany vládní koalice shodly na určité menší úpravě volebního systému, které měly na jednu stranu zpřísnit podmínky pro přidělení parlamentních mandátů, na druhou stranu však s ohledem na zejména polskou a židovskou menšinu měly vůči těmto etnikům umožnit snížení prahu volitelnosti do parlamentu. Pro odpor české nacionální pravice se tak sice nestalo, ale důsledkem byla přece jen určitá úprava (zrušení zisku tzv. základního mandátu v 1. skrutiniu), jež měla posílit vliv německých tzv. aktivistických stran oproti nástupu Sudetenděutsche Partei.

Parlamentní volby v roce 1935 se totiž konaly v atmosféře zvýšeného ohrožení republiky nacistickým Německem a také do nich více než kdy jindy vstoupil akcent nacionální, zejména v podobě SdP, Sudetoněmecké strany vedené Konrádem Henleinem, která rázně prosazovala požadavky autonomie německy mluvících oblastí Československa. Strana se navíc dostávala čím dál rychleji pod přímý vliv nacistické ideologie a začala, zatím tajně, podporovat a prosazovat nacistické expanzivní myšlenky, mezi něž patřilo rozbití samostatné Československé republiky.

Krizí těžce zasažené československé pohraničí a jeho obyvatelé ve své velké části velice rychle podléhali vidinám zlepšení své neradostné situace způsobem, jakým to v sousedním Německu učinil Adolf Hitler, a proto se růst voličů SdP rapidně zvyšoval. Německé strany, například němečtí agráři, které v minulých

letech prosazovaly politiku umírněné spolupráce s československým státem, byly postupně Henleinovou stranou pohlcovány a jejich voliči rozšiřovali řady voličské základny SdP. Nejdéle odolávali němečtí sociální demokraté a komunisté.

Výsledky parlamentních voleb z května 1935 tak pro budoucnost demokracie a republiky samotné nevěstily nic dobrého. SdP volilo 1 249 534 obyvatel ČSR, což znamenalo 15,18% hlasů a 44 mandátů. Dle počtu hlasů druhá, ovšem dle počtu mandátů první byla Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (tzv. agráři), která získala 1 176 628 hlasů (14,29%), což znamenalo 45 mandátů. Tato disproportion byla způsobena systémem skrutinií a přerozdělováním mandátů a také tím, že počet hlasů, nutných k získání mandátu, se kraj od kraje lišil.

Na dalších místech se umístily Československá sociálně demokratická strana dělnická se ziskem 1 034 774 hlasů a 38 mandátů, Komunistická strana Československa (849 509 hlasů a 30 mandátů), Československá strana národně socialistická (755 880 hlasů a 28 mandátů) a z větších demokratických stran to byla ještě Československá strana lidová (615 877 hlasů a 22 mandátů). Z 16 kandidujících politických subjektů získalo alespoň jeden poslanecký mandát 14 stran. Z německých aktivistických stran se do parlamentu probojovaly německá sociální demokracie s 11 mandáty, němečtí křesťanští sociálové se 6 a Svaz zemědělců (Bund der Landwirte) s 5 mandáty.

Volební výsledky roku 1935 na Sokolovsku

Jak známo, dělilo se dnešní Sokolovsko až do roku 1949, resp. 1960 na tři okresy. K roku 1930 čítal okres Sokolov (Falknov nad Ohří) celkem 61 629 obyvatel, okres Loket pak 40 795 a okres Kraslice 38 881 duší. V okresním Sokolově žilo toho samého roku 11 381 obyvatel, 1 228 z toho Čechů, v Lokti 3 998 (238 Čechů) a v Kraslicích 13 936 osob, z čehož bylo 235 Čechů. Během následujících let pak počet obyvatel v důsledku krize ve všech okresech poněkud poklesl.

Volební vítězství SdP roku 1935 bylo maximálně výrazné především v českých zemích, kde strana dosáhla mezi německými voliči takřka 67% úspěchu. Obdobná situace byla i na Sokolovsku. V celém tehdejším okrese Falknov volilo SdP 23 880 voličů, což znamenalo 69,9%. V městě samotném volilo SdP 4 788 osob, 75% všech oprávněných voličů, oba výsledky tedy byly ještě nad zemským průměrem. Německou sociální demokracii volilo v samotném městě 1 162 voličů, komunisty 99, německé agráři (Bund der Landwirte) 11 a německé lidovce (Deutsche Christlichsoziale Volkspartei) 263 voličů. Pro Čechy v šesti politických stranách bylo v městě odevzdáno 538 hlasů, v celém okrese pak 1 929.

V okrese Loket získala SdP při volbách do parlamentu 14 554 hlasů (celkem 58% všech voličů), druhá německá sociální demokracie 6 208 a třetí komunisté 2 074 hlasů. V městě Lokti pak získala SdP 1 592 hlasů a ještě více to bylo v Chodově, kde obdržela 1 951 hlas. Pro české strany se v celém loketském okrese vyslovilo 750 voličů.

V okrese Kraslice taktéž vyhrála SdP, konkrétně obdržela 13 828 hlasů. Druhá německá sociální demokracie jich dostala 5 734 a třetí komunisté 2 339. V samotném městě Kraslice taktéž vyhrála SdP s 5 789 hlasy.

Tímto volebním výsledkem strana SdP nesmírně posílila, a i když s ní žádná z dalších československých politických stran neuzavřela vládní koalici, byl tento její volební výsledek na začátku triumfu, jehož se jí a jejímu vůdci Konrádu Henleinovi dostalo v září 1938 a v březnu 1939 odtržením československého pohraničí a nakonec likvidací československého státu.

2) Volby roku 1946

Volby v roce 1946 se konaly 26. května a byly to parlamentní volby do Ústavodárného národního shromáždění. Tyto volby byly posledními demokratickými volbami před nástupem KSČ k moci v únoru 1948, další svobodné volby se konaly až roku 1990.

Neměly stejný systém, jaký byl praktikován za dob tzv. 1. republiky, jedním z hlavních rozdílů byl omezený počet stran na základě tzv. Národní fronty Čechů a Slováků.

Volební kraje Čech a Moravy v roce 1946.

Myšlenka omezení systému velkého počtu politických stran, obvyklého v dobách před druhou světovou válkou, byla realizována na jaře 1945 při moskevských jednáních exilových politických sil a zejména v tzv. Košickém vládním programu v dubnu 1945, kdy bylo ujednáno snížení počtu stran na osm (Komunistická strana Československa, Komunistická strana Slovenska, Československá strana sociálně demokratická, Československá strana lidová, Československá strana národně socialistická, Demokratická strana, Strana slobody a Strana práce) a zákaz stran pravicových. Tento postih se týkal především strany agrární (celým názvem Republikánská strana československého maloroľníckého lidu), která v době před válkou patřila k nejsilnějším politickým stranám a několikrát dosáhla volebního vítězství. Tento bezprecedentní zásah do demokratického systému zřejmě nejvíce vyhovoval komunistům, neboť především oni se snažili, a často úspěšně, získat na svou stranu voliče této strany, kteří, ač pravicově a tradičně zaměřeni, často uvěřili líbivé komunistické propagandě, která mimo jiné slibovala podporu maloroľníků a veřejně vyhlášovala, že u nás, na rozdíl od SSSR, k žádnému združstevňování nedojde. Navíc komunisté brzy po skončení války obsadili i důležité posty v osídlovacích úřadech, které rozdělávaly půdu v pohraničí po odsouvaných Němcích, a měli tedy pod kontrolou prakticky celý proces osídlování pohraničních oblastí novým obyvatelstvem, které jim za to přidělení půdy bylo samozřejmě velice vděčné.

Nutno podotknout, že ani ostatní, v tomto případě demokratické strany, se tomuto zákazu nijak nebránily. Domnívaly se, že i ony si bývalé voliče agrární strany nakloní.

Košický vládní program byl tak poměrně velkým vítězstvím komunistů, kteří v něm prosadili většinu svých požadavků, a byl jednou z hlavních příčin jejich volebního vítězství v roce 1946.

Jaký byl volební systém roku 1946? Celá republika se dělila na tři oblasti: Zemi Českou, Moravskoslezskou a Slovensko. Na Slovensku vzniklo 9 volebních krajů, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku jich vzniklo celkem 19. Volební kraj Karlovy Vary, pod nějž spadalo i dnešní Sokolovsko a Chebsko, obdržel číslo 6. K 16. březnu 1946 bylo v celém Československu evidováno 7 344 209 voličů, z toho 3 675 448 v Čechách. K 7. květnu, tedy nedlouho před volbami, se počet voličů v ČSR zvýšil na 7 583 784, v Čechách poté na 3 792 552. Volební obvod Karlovy Vary čítal k tomuto datu 81 457 voličů (45 707 mužů, 35 750 žen), což z něj činilo nejmenší volební kraj z celých Čech a Moravy.

Volit mohli všichni občané nad 18 let s československým státním občanstvím a české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti a jejich účast byla povinná. To znamená, že na rozdíl od voleb z dob před válkou byli volebního práva zbaveni prakticky všichni občané národnosti německé a maďarské. Volení mohli být také jen českoslovenští státní občané národnosti české, slovenské nebo jiné slovanské, kteří dosáhli věku 21 let.

Počty registrovaných voličů se v posledních měsících, týdnech i dnech před volbami také často měnily, především v souvislosti s rozhodováním okresních volebních komisí, které nezářka v seznamech voličů udělaly poznámku „překážka volebního práva“. Jednalo se o nástroj, jenž byl sice deklarován jako možnost zabránit účasti na volbách různým „zrádcům, kolaborantům, fašistům či všem, kteří se provinili a proviňují na národní cti“, nezářka se však jednalo o, často úspěšný, pokus zabránit hlasování z nejrůznějších důvodů nepohodlných jedinců.

Na rozdíl od minulých voleb se volilo jen do jedné komory – sněmovny o 300 poslancích, zrušen byl tedy senát, jenž fungoval po celou dobu předmnichovské republiky. Počet voličů, zapsaných k 7. květnu v celé ČSR, se měl vydělit počtem 300, čímž se získá tzv. státní mandátové číslo. Tímto číslem se měl vydělit počet voličů v každé ze tří zemí, čímž se měl získat počet mandátů na každou zem.

Výsledky voleb vyzněly poměrně přesvědčivě. KSČ, která kandidovala jen v Čechách a na Moravě a ve Slezsku, zde získala na 40% hlasů (v zemi České 43,25%, v zemi Moravskoslezské 34,46%). Na Slovensku kandidovala KSS jako samostatný subjekt a získala 30,37% hlasů, což sice nebylo málo, ovšem na vítězství to nestačilo, na Slovensku totiž vyhrála Demokratická strana (62%). Trik se dvěma rádoby samostatnými politickými stranami zde komunistů zcela nevyšel a v slovenští komunisté to brzy pocítili na vlastní kůži, zejména po únoru 1948, kdy se mnoho z nich stalo obětí politických čístek a perzekuce.

V českých a moravskoslezských krajích na druhém místě skončili národní socialisté se ziskem 25,2% (respektive 20,2% v zemi Moravskoslezské), třetí byli lidovci (16,3%, respektive 27,6%) a na čtvrtém místě sociální demokraté (14,97%, respektive 16,7%), pro které byly volby velkým zklamáním a neúspěchem.

Příčin volebního úspěchu komunistů v roce 1946 je, kromě již zmíněného vítězství v podobě Košického vládního programu, nepochybně více. Patří mezi ně především osvobození značné části Československa gloriolou vítězů ověnčenou Rudou armádou, zklamání obyvatel z působení západních demokracií v době mnichovské krize či dopady hospodářské krize 30. let na život většiny obyvatelstva, které je mělo ještě v živé paměti. Navíc zapůsobila populistická rétorika komunistů, která umně směřovala nacionální, internacionální, hospodářské i politické záležitosti, případně otevřeně slibovala něco, co sami komunisté věděli, že splnit nehodlají.

Volební výsledky roku 1946 na Sokolovsku

Jak již bylo řečeno, v českých zemích volby vyhrála KSČ, největšího úspěchu dosahovala strana především v okresech pohraničních, kde vládla všeobecná antipatie k právě odsunovanému německému obyvatelstvu, což především KSČ svou vyhraněnou a nacionální rétorikou ještě podporovala. Také již zmíněné obsazení osídlovacího úřadu komunisty, konkrétně Miroslavem Kreysou, přinášel straně hlasy nových osídlenců z vnitrozemí.

SOKOLOVSKO

Zhrzená důstojnická čest

Dne 25. září 1972 jsem narukoval, coby tak zvaný absolvent, na základní vojenskou službu k dělostřeleckému pluku do Sokolova - VÚ 3274. Tedy k prvosledovému útvaru, který by v případě války byl nasazen do první linie. Vojenští stratégové od těchto útvarů očekávali, že způsobí nepříteli citelné ztráty, byť životnost prvosledových útvarů se předpokládala pouze v desítkách minut. I nevoják vytuší, že právě u těchto prvosledových útvarů byl vyžadován vysoký stupeň bojové pohotovosti a připravenosti – tedy dokonalé zvládnutí všech součástí vedení boje. Že vojna není kojná, mohu doložit například skutečností, že četa topogeodetů, které jsem velel, prováděla výcvik ve vojenském výcvikovém prostoru Doupov – Hradiště v období ledna a února roku 1973 po dobu 30 dnů. Prostředkem k ověření stupně bojové připravenosti byly tak zvané ministerské prověrky, na které se pluk celoročně připravoval a s blížícím se termínem jejich zahájení se šturmovalo nejen s výcvikem, ale dolaďovaly se i další okolnosti. Uvedme alespoň namátkový příklad tohoto dolaďování: uvedení do provozuschopnosti celoročně zakonzervované bojové techniky, v dílnách se téměř dnem i nocí pracovalo na její údržbě a bezmála veškerá byla nově nastříkána zelenou barvou, byly prováděny inventury bojových i týlových prostředků, všude se uklízelo, natíralo, na nástupišti pluku bylo nově vyznačeno bílou barvou vymezení jednotlivých jednotek, chodníky do štábu pluku byly opatřeny novým povrchem, zděné budovy byly nově nabíleny, nástěnky s často vybledlým obsahem zářily novotou, my vojáci jsme fasovali čisté maskáče, dolaďoval se slavnostní pochod, atd., atd. S nadsázkou by se dalo říci, že i trávníky v kasárnách byly stříkány na zeleno.

Ale vraťme se do sokolovských kasáren v období letních měsíců roku 1973. Znovu se potvrdilo, že v Čechách se neutají ani to, co by se utajit mělo. Různými cestami se mezi jednotky šířily informace o termínu zahájení prověrek. Jak se záhy ukázalo, vycházely z důvěryhodného zdroje. V hloubi jedné letní noci byl na pluku vyhlášen poplach. Na jednotkách jej vyhlášovali dozorcí ohlušujícím pískáním na píšťalku a opakovaným vyvoláváním magického slova POPLACH. Pro ty z čtenářů, kteří vojenský poplach nezažili, bych jej přirovnal např. k tomu, jak by se instinktivně chovali lidé v nedej Bože hořícím domě. Vojáci bleskově vklouznou do maskáčů a vojenských bot (tzv. kanad), ze skříňek vytáhnou plnou polní a plynovou masku a tyto nezbytné součásti výstroje si v ostrém klusu navlékají na tělo a už už aby vyfasovali osobní zbraň (samopal) s náboji, neboť čas je neúprosný. Voják má totiž na opuštění ubytovacího prostoru a na nasazení do dopravního prostředku, podle časových limitů do nekonečna nám opakovaných, pouze pár minut. Přísné časové limity platily i pro výjezd bojové i týlové techniky z areálu kasáren. Pro tento účel bylo otevřeno i několik dalších bran, kudy tahače s houfnicemi a kanony, raketometry, obrněné transportéry a týlová vozidla (např. polní kuchyně, proviantní a lékařská vozidla) opouštěla prostor kasáren. Na všech důležitých místech kasáren stáli důstojníci ministerské prověrky, kteří hodnotili probíhající činnost a časy jednotlivých úkonů si zapisovali. Troufnu si tvrdit, že téměř každý „býgoš“, jak se dělostřelcům ve vojenském nářečí říkalo, uznával potřebu co nejrychlejšího výjezdu techniky z kasáren, neboť v době mého vojančení, tedy

Čet. abs. František Horník ve vycházkové uniformě u příležitosti oslavy 1. máje 1973.

Čestná stráž u pomníčku sovětských vojáků u kostela v Sokolově, velitelem skupiny čet. abs. F. Horník.

důstojníky) mohl započít i v terénu. Hlavní součástí těchto manévrů byly střelby na cíl ve vojenském výcvikovém prostoru Doupov- Hradiště. Rád s určitou hrdostí konstatuji, že naši kanonýři obvykle na třetí ránu trefili cíl. Tím byl např. opuštěný dům, vrak tanku či vrak jiné vojenské techniky.

Po dobu pěti dnů a zčásti i noci jsme se několikrát za den přesouvali a zaujímal nové palposty, aby po zasažení cíle se vše odehrávalo zase v jiných lokalitách a jiných podmínkách. Průzkumníci vždy neprodleně hledali místo pozorovatelů, z nichž bylo vidět na cíl střelby a moji topogeodeti vyčítali z přísně tajných vojenských map požadované souřadnice a jejich nadmořské výšky a na základě těchto údajů počítali prvky střelby. Spalo se, kde se dalo. Pod plachtou automobilu, ale také na zemi (naštěstí byly teplé letní noci), jen výjimečně bylo možné postavit stany. Vzpomínám, že jednou přišel v noci takový liják, že nebylo možné zůstat na holé zemi, a tak se nás snad deset vojáků nacpalo do kabiny nákladního automobilu. Na mě zbylo místo na její podlaze u řadicí páky. Světe div se, hned jsem usnul jak nemluvně.

Oběma četám, topogeodetům a průzkumníkům, velel voják z povolání, major Čxxx. Velitel jednotky požíval u vojáků přirozenou autoritu, dokonale ovládal posláni obou čet, s podřízenými vždy jednal uvážlivě se smyslem pro spravedlnost, byl rozhodný, my vojáci jsme u něho cenili i to, že rozkazy „shora“ se vždy snažil „přetavit“ do smysluplné podoby.

Pátého dne prověrek s nastupujícím soumrakem převzal radista jednotky zprávu, že bojové operace pluku končí a následujícího dne v šest hodin ráno se veškerá vojska shromáždí na určeném místě, kde je pozdraví zástupce generality Československé lidové armády a bude provedeno vyhodnocení prověrky. Naši vojáci obdrželi rozkaz postavit stany a po večeri je nikdo nemusel přemlouvat k zalehnutí na polní lehátka. Vše během chvíle ztichlo do nastupující noci uprostřed panenské přírody.

A nyní se začíná odvíjet příběh, který by se mohl rovněž nazývat „i důstojník je také jenom člověk.“ Když jsme se všichni tři, velitel jednotky a oba velitelé čet, sešli ve velitelském stanu, v němž byla pro nás připravena polní lůžka, velitel jednotky, major Čxxx, mi povídá: „Soudruhu četaři, pojedete se mnou do nedalekého statku, četař Mxxx zůstane u jednotky a bude nás zastupovat. Ať se řidič gázu připraví k odjezdu.“ Uvědomit řidiče nebylo složité, spal zachumlán ve spacáku přímo v gázu. Na podobná překvapení byl nepochybně zvyklý, neboť velitel, major Čxxx, kterého v poslední době vozil, nebyl, jak už to na vojně bývá, pánem svého času. Na počínání majora Čxxx bylo patrné, že nechce ztratit ani chvíli času, tvářil se spokojeně. Pomyslel jsem si v duchu, je jistě rád, že prověrky má za sebou a že jeho jednotka při nich zřejmě obstála. Opakovaně zdůrazňuji, že několik měsíců před prověrkami se mezi vojáky z povolání mluvilo s neskrývanou vážností o tom, „... jen aby to dobře dopadlo.“

v době pokračující „studené války“, bylo pro nepřítele nejlákavějším soustem zasáhnout při eventuelním vojenském konfliktu právě dosud neopuštěná kasárna, a tím bez boje vyřadit z akceschopnosti jak lidskou sílu, tak techniku. Snad neprozradím vojenské tajemství, když sdělím, že vojska po opuštění kasáren se podle jednotek přesunula do tzv. záložních prostorů rozmístění. Zde si velitelé jednotlivých stupňů provedli inventuru vojáků a techniky a boj s fiktivním nepřítelem (posuzovaným ministerskými

A opravdu. Po chvíli jízdy jsme dorazili k velkému statku a zajeli do dvora, kde již stálo několik gázů. Řidič dostal pokyn, že se dlouho nezdržíme a že si může zdřímnout. S majorem Čxxx jsme zamířili k obytnému stavení starobylého vzhledu se vzrostlými stromy v jeho sousedství. Velitel se ke mně poněkud naklonil a tlumeným hlasem mi řekl: „Mám zde známou – je to stará známost, vypiju si s ní kafe a vy si dejte, na co máte chuť.“ Pochopil jsem, že jsme u restaurace. Po té, co jsme vešli dovnitř, jsem však změnil názor, nebyli jsme v restauraci, ale v hospodě IV. cenové skupiny, v hospodě odpovídající vojenské strohosti a nátuře. Právě polní podmínky: osvětlení chabé, stoly bez ubrusů, podlaha také nic moc, vybavení nábytkem prosté, výzdoba stěn téměř žádná, vzduch kouřem téměř neprůhledný. Lokál byl obsazen jen z části, většina hostů, civilů i vojáků, seděla po jednom nebo po dvou u stolů. Sotva jsme usedli k volnému stolu, pan vrchní (v daných podmínkách by bylo přiléhavější označení pan hospodský) se nás dotázal, co si objednáme. Po několikadenních manévrech nebylo nad čím přemýšlet – každému pivo. V mžiku jsem zaregistroval, že v rohu lokálu mezi skupinou mladých vojáků, sedí žena v nejlepších letech. Můj velitel byl rovněž pohotový a všiml jsem si, že různými posuňky a gesty ji nabádá, aby přišla k našemu stolu. Nebylo pochyb o tom, že žena rozzářená úsměvem je velitelova „stará“ známá. Ta se však s mladými vojáky bujaře bavila a na stále naléhavější výzvy majora Čxxx nereagovala. Až konečně vstala, doslova se protáhla mezi těly svých bavitelů a stále rozzářená přišla k mému veliteli. Těch pár jejich pohybů a zaregistrovaných ženských křivek, které nebylo možné přehlédnout, mě jen utvrdilo v názoru, že major Čxxx má dobrý vkus. Já, pětadvacetiletý jinoch, jsem šel ve svých košilatých úvach ještě dále, když jsem si v duchu pomyslel něco v tom smyslu, že tato děva by nenechala chladným žádného příslušníka Varšavské smlouvy. „Stará“ známá se naklonila k mému veliteli a něco mu špitla do ucha. V poměrně hlučném prostředí jsem obsahu krátkého rozhovoru nerozuměl. Jsem zastáncem přísloví – přej, bude ti práno. Přál jsem tudíž veliteli, aby se „starou“ známou mohl vypít šálek kávy až do dna.

Skutečnost se však ukázala opačnou. Rozzářená děva pohládila po ramenou a zádech mého velitele a opět s úsměvem se vrátila mezi skupinu mladých vojáků sedících v rohu lokálu. Z jejich gest bylo možné tušit, že natěšeného majora Čxxx pro tento večer vyřešila úlitbou: „*Jirko, dnes to nejde, ale budu se na tebe těšit příště.*“ Během další chvíle opustila s jedním z mladých vojáků lokál dveřmi, které jistě nebyly dveřmi na dvůr. A to se nemělo stát. V mé romantické duši se ihned rozhořel fiktivní příběh, v němž zhrzený důstojník tasí šavli a vyzývá svého soka k souboji za urážku na cti. Rychle jsem se však vrátil do reality, vždyť začátkem 70. let již důstojníci šavle ve výzbroji neměli. Člověk nemusí být vystudovaný psycholog aby poznal, že major Čxxx je hluboce zklamán, cítí se ponížen, o pošlapané mužské ješitnosti ani nemluvně. Ráznost vojenského vystupování na sebe nenechala dlouho čekat. Velitel dal hospodskému pokyn, že prosí velkého „panáka“. V těchto končinách daleko od civilního sektoru se tím rozuměla sklenička od hořčice naplněná kořalkou. Má mladická naivita a nezkušenost během okamžiku vzala za své. Major Čxxx uchopil skleničku a bez jediného slova (např. bez přituknutí a obligátního – na zdraví) velkým douškem pozřel polovinu obsahu skleničky. Doslova jsem polkl na sucho, neboť s účinky alkoholu, zvláště tvrdého, jsem neměl již z dob studií právě dobré zkušenosti. Major Čxxx sklonil hlavu, svráštěl obočí a mně bylo jasné, že jeho natěšení se změnilo v trudnomyslnost. A pak už měly události rychlý spád. Než jsem stačil dopít pivo, můj velitel do sebe „kopl“ ještě další asi čtyři skleničky kořalky a hodlal se zvednout. Hned bylo jasné, že to sám nezvládne. Doběhl jsem pro řidiče gázu a velitele jsme uchopili každý za jedno rameno a odvedli do terénního vozidla.

Velitel se na čerstvém vzduchu přeci trochu vzchopil a sotva dosedl, vytáhl vojenskou mapu z kožené brašny zavěšené na opasku a ve svitu osvětlení kabiny vozidla mi ukázal červeně zakroužkovaný bod na mapě a sotva znatelně zamumlal: „*V šest hodin.*“ A pak už nic, ani slovo. Měl jsem sice možnost vše zvážit, rozmyslet si případné další své kroky, ale téměř současně jsem si uvědomil, že není o čem přemýšlet. Nechci, aby to vyznělo pateticky, ale každý normální chlap by mi jistě dal za pravdu, že nepomoci druhému v nouzi by byla zbabělost. A tak jsem neprodleně zahájil opatření k včasnému dovedení jednotky na určené místo. Mužstvo

Slavnostní pochod topogeodetické čety na nástupišti pluku u příležitosti Slovenského národního povstání, 29. 8. 1973. V čele jednotky čet. abs. F. Horník.

doslova v běhu bouralo stany, skládalo cely, polní lůžka, kůly, provazy, hřeby do země a vše bylo nakládáno na korby vozidel, nakonec centrála sloužící k výrobě proudu pro radiostanici. Na vojně není zvykem chválit, ale měl jsem při této činnosti mužstva pocit, že všichni pracují s nejvyšším nasazením, byť nechyběl humor poněkud hrubšího zrna. Během chvíle bylo vše naloženo. Do tiché letní noci zazněl můj pronikavý povel, ukládající nástup vojáků se zbraněmi. Velitelé družstev si ověřili, že každý jeho voják má osobní zbraň (naštěstí ji nikdo nikde nezapomněl) a mohl zaznět povel další – nasedat, motory natočit, odjezd!

Každý, kdo vojančil na Doupově, mi dá za pravdu, že v tomto vojenském výcvikovém prostoru je obtížné dostat se odněkud někam za bílého dne, natož v lité tmě při tlumených světlech vozidel. Na vojenských mapách tohoto prostoru je sice zakreslena řada polních cest, ale ve skutečnosti jsou provozem vojenské techniky často tak poškozeny, že po nich kolová vozidla neprojedou. A zase naopak, v terénu téměř nepřetržitě vznikají nové „cesty“, a to tak, že po určité trase přejede kolona vozidel a vytvoří tak pseudocestu, která však není zakreslena v mapě. Pro každého řidiče naší jednotky to byla pomyslná motoristická maturita. Museli jsme se vyhýbat balvanům, jamám, bažinám, zrádným brodům, úsekům s hluboko zaříznutými koleji, zátarasům z kmenů a ocelových tzv. ježků, hlubším zákopům, příliš svažitým terénům, atd., atp. Ač jsem se sebevíce snažil, stalo se, že jízdu mého gázu znemožnila překážka (drátěné zátarasy) a kolona našich vozidel musela couvat, abychom se zátarasům vyhnuli. Sebekriticky přiznávám, že byly chvíle, kdy jsem si do mapy přichycené na překlízkovou desku nemohl zakreslit projetí úsek, neboť pro nedostatek jednoznačných geometrických bodů jsem nebyl schopen určit na mapě, kde se právě nacházíme. V tyto chvíle se mi svíral žaludek úzkostí pomyslením, že pokud se ztratíme na mapě, pak cílový bod nelze v terénu nalézt. A tak se kolona vozidel prodírala cestou necestou, za monotónního hučení motorů.

Plně zaujat situací viděnou, byť chabě, z oken vozidla a konfrontovanou s vojenskou mapou jsem nemohl nezaznamenat, že náš gáz se nápadně naklání a otáčky jeho motoru nepřírozně klesly. Otočil jsem se nechápavě k řidiči. Nikomu takový pohled nepřeji. Řidič únavou usnul s hlavou na volantu podloženou

rukama. Nevím, jak by se v této situaci kdo zachoval. Jako rys jsem na řidiče skočil, zvedl jej za ramena řval mu nad hlavou: „Ty vole, chceš nás tu zabít?“ Dostalo se mi tiché a pokorné odpovědi: „Promiň, ale já už nemůžu.“ Člověk nemusí být žádný génius, aby si uvědomil, že kolaps tohoto řidiče může postihnout kdykoliv i řidiče za námi jedoucích nákladních automobilů. Problesklo mi hlavou, vždyť ti kluci po dobu pěti dnů spí nějaké tři až čtyři hodiny denně a někteří ani tolik, pokud odstraňují technické závady na svém vozidle či bojové technice, nebo pomáhají s opravou kamarádovi. Pravděpodobně stres vyprovokuje mysl člověka k rychlému jednání. Vzpomněl jsem si totiž, když mě má žena hodlá zklidnit (pokud se zcela výjimečně rozčílím), či má snad se mnou i jiné záměry, doporučuje, abych snědl čokoládu – ta prý obsahuje látky zvané endorfiny, tedy látky navozující příjemnou pohodu. Snad tato teorie nezklame, pomyslel jsem si v duchu. Zastavili jsme. Doběhl jsem k poslednímu vozidlu naší kolony, k polní kuchyni a „vyštěkl“ na proviantáka (a kuchaře v jedné osobě): „Pro každého řidiče potřebuji arašídovou čokoládu.“ Dovoluji si poznamenat, že ty arašidy byly zase z mé hlavy. Z vlastní zkušenosti řidiče jsem si mnohokrát vyzkoušel, že pokud člověk kouše, či žvýká žvýkačku, prokysličuje si krev v hlavě a pomáhá tak překonat únavu. Provianták zcela po slepu sáhl do regálu a vytáhl ještě nerozlepenou škatuli arašídových čokolád. A tak jsem uvedenou pochoutkou mohl podělit jak řidiče, tak velitele vozů.

Sláva. Začíná se rozednívat. Má úzkost poněkud ustoupila, neboť s větší viditelností bylo jednodušší se orientovat jak v mapě (podotýkám vysoce detailní), tak v terénu. Radista, který měl své stanoviště v zadní části gázu, v éteru zaslechl (rozumí se v šifrované podobě, neboť nepřítel naslouchá), že první vojenské jednotky našeho pluku začínají najíždět na plochu shromaždiště. Mohl jsem své spolubojovníky uklidnit (ale především povzbudit), že ani naše jednotka není již daleko od cíle. A opravdu. Asi v pět hodin padesát minut najela naše kolona na jakousi travnatou okresku, z níž už bylo vidět, že na pláni před námi je obrovský shluk vojenské techniky. Pár minut před šestou hodinou jsem s kolonou zastavil u stolku, u něhož stáli tři důstojníci. Energicky (jak to vyžadují vojenské zásady) jsem vystoupil z gázu, několika rychlými kroky předstoupil před plukovníka stojícího nejbližší ke mně a za současného salutování jsem představil sebe i jednotku. Plukovníka to zjevně neuspokojilo, neboť se okamžitě otázel, kde je velitel jednotky. Snažil jsem se zachránit, co se dalo, a proto jsem pohotově odvětil, že se majoru Čxxx udělalo nevolno a sedí v následujícím vozidle Tatra 805. Plukovník neprodleně zamířil k tatře. Otevřel dveře do kabiny, ale bohužel rozhovor s majorem Čxxx se mu nepodařilo navázat. Zjevně šokován raději dveře vozidla zaklapl a dal pokyn k zajetí vozidel naší jednotky na shromaždiště. Tuze jsem si přál, aby těmto faux pas byl konec. Jak se v dalších hodinách ukázalo, mé přání zůstalo pouze přáním.

Ale po pořádku. Na rozlehlé pláni nastalo téměř geometricky přesné seřazování vojenské techniky – byt zablácené, špinavé od olejů, začouzené od střeleb, s nejrůznějšími šrámy po vojenské činnosti, ale „Ordnung muss sein. Jawohl!“, což se tradovalo již za starého mocnářství. Před seřazenou bojovou technikou se začaly řadit „šiky nezměrné“, jak se zpívá v jedné tklivé písni čerpající námět z krutých rakousko-italských bitev na Piávě.

Několik rázných povelů velitele pluku a slavnostní ceremoniál k ukončení prověrek mohl být zahájen. Provizorní slavnostní tribunu obsadila skupina důstojníků hodnotících úroveň cvičících vojsk. Vojska pozdravil pomocí megafonu přítomný generál, vojska na jeho pozdrav sborově odpověděla. Následně k čestné tribuně byli předvoláváni jednotliví velitelé jednotek. Velitelé se ke komisařům dostavovali ve svižném klusu (vzdálenost mezi čelem jednotek a provizorní tribunou pro ministerské komisaře byla několik set metrů). Třebaže od příjezdu na shromaždiště uplynulo již několik hodin a major Čxxx se opět, byt poněkud malátně, ujal plnění svých povinností, klidu v duši jsem nenabyl – co když při běhu k tribuně se mu udělá zle od žaludku. Náhle směrem k přesně vyrovnaným řadám vojsk zazněl povel analogický s předchozími, ale se jménem majora Čxxx. Velitel, stejně jako jeho předchozí kolegové, vyběhl rychlým klusem k velitelské tribuně. Pak se to stalo. Asi v polovině cesty velitel upadl na zem. V této souvislosti je poctivě dodat,

že běh po pláni byl obtížným (či spíše rizikovým) pro každého velitele, neboť ve vojenských výcvikových prostorech nikdy není nouze o různé nerovnosti, kusy drátů (často i ostnatých) a jiné a jiné zrádnosti. Jak se dalo čekat, z řad vojska se ozval smích, byt' tlumený. Ani poté, co velitel vstal, nebylo tomuto trapnému divadlu konec. Major Čxxx se totiž opět rozběhl do klusu, ale z důvodu podvrklé nohy výrazně při klusu na pohmožděnou nohu napadal.

Slavnostní jarní přísaha branců, Sokolov 1973.

Rovněž tato okolnost vzbudila u vojáků veselí (a není vyloučeno, že jej skrývali i ministerští komisaři).

Do kasáren se vojska vracela v pozdních nočních hodinách. Snad na všech příslušnicích naší jednotky, dokonce i těch, kteří „vojnu zrovna nemusí“, bylo patrné, že v duchu přemítají o tom, co bude dále s jejich velitelem. Troufnu si tvrdit, že jeho osud jim nebyl lhostejný. Kdyby alespoň nebylo té nehody při slavnostním nástupu při ukončení prověrek, která nepochybně vyvolávala zvědavé dotazy přítomných ministerských důstojníků.

Následujícího dne se podobný nástup pluku konal již v kasárnách, ale místo maskáčů byli vojáci oděni do vycházkových uniforem – vojenská technika již zůstala v garážích. Po nezbytném slavnostním pochodu k počtu plukovní standardy pozdravil vojska velitel pluku, podplukovník Mxxx a seznámil vojáky s výsledky prověrky. Nejdříve uvedl hodnocení celého pluku, pak uváděl hodnocení (tedy známky) jednotlivých čet. Ve většině případů bylo hodnocení mírně nadprůměrné. Nervozita nás topogeodetů a průzkumáků houstla. Konečně! Velitel pluku si nechal vyhodnocení obou čet na samý závěr této části svého vystoupení. Cituji jej téměř doslova: „*Topogeodetická četa a průzkumná četa, jako jediné čety u pluku, jsou ministerskou prověrkou hodnoceny nejvyšším možným počtem bodů. Upřímně gratuluji veliteli jednotky, velitelům čet, velitelům družstev a jejich příslušníkům k příkladné reprezentaci našeho pluku.*“ Nejlepším vojákům byly, zejména ze dvou jmenovaných čet, uděleny velitelem pluku odměny (z nichž zvláště tzv. opušťáků si cenili nejvíce).

Co však potěšilo každého z nás? Náš velitel, major Čxxx, i v nadcházejícím období vykonával svou původní funkci a byla mu ponechána i hodnost, byt' se dalo předpokládat, že určitý kázeňský postih mu byl velitelem pluku udělen.

Pomyslná tečka za tímto tragikomickým příběhem byla učiněna za 10 let po té, co se stal. Dne 21. 1. 1983 byla vyhlášena v Jihočeském kraji cvičná, byt' „ostrá,“ mobilizace – tedy i s výjezdem vojenské techniky. Neminula ani mne. Kolona dlouhá snad 10 km se první den přesunula tzv. po ose (tedy vlastním pohybem vozidel, včetně pásových) do vojenského výcvikového prostoru Brdy, lokality Valdek. Ráno jsem cosi zařizoval a koho nepotkám – na vyšlapané pěšině ve sněhu jde proti mně podplukovník Mxxx. Pozdravili jsme se salutováním, a protože u okolí nikdo nebyl, osmělil jsem se zavést hovor. Představil jsem se a pokračoval: „Začátkem 70. let jsem sloužil na dělostřeleckém pluku v Sokolově, kterému jste velel“. Chtěl jsem se rozhovět o zavzpomínat, ale podplukovník Mxxx mě vojensky rázně přerušil a dokončil má slova dovětkem: „A zachránil jste pluk před jistou diskvalifikací při prověrkách.“ Jistě, překvapilo mne, jak si někdo může pamatovat člověka po 15 letech, když za tuto dobu vidí tisíce dalších tváří. Ale co je ještě podstatnější. Popsaný příběh mě opakovaně utvrdil v tom, že pokud chceme někoho soudit, je nezbytné zohlednit všechny důkazy svědčící jak ve prospěch delikventa, tak v jeho neprospěch. Odsouzení osoby pouze podle spáchaného deliktu bez zohlednění všech okolností daného případu může vést k nepřiměřenému trestu, kdy ob-

viněný cítí nespravedlnost, zatrpkllost, ztrátu ideálů a výsledkem pak toho je, že trest neplní své výchovné poslání. Naopak – nespravedlivě potrestaného může trápit zžíravý pocit, který se obvykle vyjadřuje slovním obratem – pro dobrotu na žebrotu. Vždy mě bude těšit, že se v daném případě tak nestalo.

Ale vraťme se opět k mému vojákování. Pro nevojáky je snad vhodné uvést, že vojenství má charakter kolektivního sportu. Znamená to tedy, že dobrý výsledek dostaví tehdy, pokud si všichni členové vojenského kolektivu plní své povinnosti. A nyní se dostávám k meritu věci.

Mým zástupcem, coby velitele topogeodetické čety, byl desátník Ján Oxxx z Lučence. Během základní vojenské služby se mezi námi vytvořilo opravdové kamarádství. Ján byl po odborné stránce na požadované úrovni (vždyť byl vystudovaným geodetem), své úkoly vždy plnil obětavě a spolehlivě, jednal vždy spravedlivě a pomohl vždy tam, kde to bylo možné. Je tedy přirozené, že jsem si jeho působení v naší četě opravdově vážil. Ján se tak stal kamarádem, na kterého nelze zapomenout. Když jsme se 31. 8. 1973 v Sokolově loučili, ani mě nenapadlo, že vzpomínky na kamaráda z vojny budou po mnoha letech tak silné. Jak se ale zkontaktovat, když jsem znal pouze jeho rok narození (1954) a bydliště v letech jeho mladosti? Vsadil jsem na náhodu a napsal dopis na Městský úřad Lučenec s prosbou o pomoc při hledání bydliště kamaráda z vojny, Jána Oxxx. Během několika dnů jsem ze Slovenské republiky obdržel odpověď. Tolik jsem si přál, abych v ní nalezl požadovaný údaj a již jsem se těšil, až se s Jánem setkáme a zavzpomínáme na bezpočet příhod nejen z ministerské prověrky, ale z celého působení u dělostřeleckého pluku v Sokolově. Snad až v okamžiku před otevřením dopisu jsem si uvědomil, že se sejdeme po neuvěřitelných 40 letech. A hned se mi začalo vybavovat, co se za tu dlouhou dobu v našich životech asi stalo a jak budu rád naslouchat jeho vyprávění a naopak svěřovat se mu se svým osudem. Jako u správného dědy bych mou „zповěď“ ukončil ukázkou fotografií milované vnučičky Haničky. Toto natěšení se mžikem zhroutilo po přečtení dopisu: „Ján Oxxx, narozený v roce 1954, zomrel v Lučenci 6. 10. 1998“. Pracovníkům Městského úřadu Lučenec jsem poděkoval za poskytnutí informace, byť tuze, tuze, smutné. Současně jsem vyslovil prosbu tlumočit rodině vzkaz, že v Jánovi jsem na vojně poznal opravdového kamaráda, na kterého se nezapomíná.

František Horník

Čeští učitelé v Kostelní

Školní budova v obci Kirchberg, později Kostelní, vznikla v roce 1807 na místě dřevěné budovy staré fary. Původně zde byly dvě třídy, od roku 1891 pak třídy tři. Šlo samozřejmě o obecnou školu německou, které po válce prošla zvláštní proměnou. Bezprostředně po jejím skončení totiž sloužila jako věznice a potom odsunové středisko zdejšího německého obyvatelstva. A teprve po odchodu většiny Němců a příchodu nových dosídlenců se obnovuje její původní účel, ale už v intenci české školní správy. V této obci na Kraslicku tak dochází opět k zahájení školní výuky. Podle tehdejších tradic byla založena i školní kronika. Ovšem na rozdíl od jiných kronik své doby jsou zápisy z Kostelní značně strohé. Její přínos zůstává také v tom, že zachycuje jména učitelů, kteří na škole působili.

Poválečné vyučování začíná 10. prosince 1947, kdy je zde zapsáno 13 dětí a prvním vyučujícím a školním správcem se stal Zdeněk Lahoda. Ke konci tohoto školního roku sem chodilo nakonec 15 školáků. Další vzestupný počet dětí následuje ve školním roce 1948/49, ve kterém sem nastupuje 23 žáků, ale pak zase jejich počet klesá na 17. Velmi časté střídání vyučujících, charakteristické pro vesnické malotřídky v našem kraji v poválečném období, se projevuje i tady, stejně jako kolísající počet obyvatelstva a tím i dětí školou povinných.

Kostelní počátkem 20. století.

K 1. září 1950 do Kostelní nastupuje Jan Haas za původně určeného Josefa Wimmera, který šel nakonec učit do Jindřichovic. Avšak již k 1. říjnu 1950 dochází ke změně a do Kostelní přichází Ladislav Čapek. Ve třídě má 11 žáků. Z dalšího neúplného zápisu vyplývá pouze informace, že ve školním roce 1951/52 tu učil učitel Židek. Další dva roky vyučoval Josef Duba, který do kroniky zapisuje nikterak optimistické skutečnosti. Zmiňuje se totiž o velmi slabých výsledcích v učení, nedostatečném materiálním vybavení pro kvalitnější výuku a naprostém nezájmu rodičů o prospěch žáků

V lednu 1955 přebírá školu Josef Wimmer, ale již za měsíc přestávají docházet děti z Čiré a mezi 10 zbylými žáky jsou velké kázeňské problémy. Ke konci školního roku mají čtyři dvojku z chování a 3 propadají. Zároveň je v zoufalém stavu budova školy - má rozbitou střechu, stará okna, špatná kamna - takže v únoru se vyučuje v bytě učitele. Motivací ke zlepšení prospěchu měla být soutěž (autička na nástěnce, která za každou dobrou

Škola v Kostelní.

Pohled na obec se školou uprostřed

známku popojíždějí), chválena je žákyně Erika Lorenzová. Avšak když se dne 7. března 1956 žáci účastní oslavy MDŽ v Kulturním domě v Počátkách, loučí se s nimi i tento učitel, který přechází učit do Rotavy. Za něj nastupuje Josef Lukašík, který se v kronice opětovně zmiňuje o vážných nedostatcích, zejména v chování, a rovněž o špatném stavebním stavu objektu.

Dalším vyučujícím se stává Jan Praisner a zvýšený počet dětí (26) je dán tím, že sem opět docházejí žáci z Čiré a Počátek. Potřebné opravy se budova školy dočkala za působnosti Josefa Havlíka, jehož manželka byla tajemnicí Místního národního výboru. Tento vyučující nastoupil k 1. září 1960, kdy zapisuje i první tři žáky cikánského původu.

Za jeho vedení se mnohé v postavení školy změnilo. Zmiňuje se o poněkud zlepšených výsledcích, o brigádách i o výletě do Chebu a Františkových Lázní, na které si děti vydělaly samy brigádou v lese. Josef Havlík se věnoval aktivní činnosti v Kostelní celkem 8 let a jeho zájem o žákovský prospěch i objekt školy byl zřejmý. Byl konečně vypracován projekt generální opravy školní budovy, k níž pak skutečně došlo ve školním roce 1965/66.

Ale vysídlovací vlna ve druhé polovině 60. let se nevyhnula ani této obci. Zároveň měl odejít i ředitel Josef Havlík. Poněvadž však v novém působišti (ve Žďáru) nedostal byt, vrací se zpět. Do školy v Kostelní už nedocházejí děti z Čiré, které navštěvují školu v Liboci, ale ve třídě jsou ještě žáci z Valtěrova. Pokračují však potíže s prospěchem a snaha hovořit s rodiči nemá úspěch. Argumentují totiž tím, že "někdo musí dělat". Problémy přetrvávají s dětmi cikánskými, které chodí bez aktovky a ničí učebnice.

Zrušení pohraničního oddělení v Počátkách způsobuje další úbytek obyvatelstva. A tak ve školním roce 1970/71 tady zůstává pouze 7 žáků. Kladem jsou lepší výsledky, protože učitel se mohl každému dítěti více věnovat. Je však zřejmé, že existence školy se chýlí ke konci s perspektivou, že zbývající "torzo" zdejších školáků bude převedeno do Kraslic. A tak školní rok 1971/72 je posledním rokem českého vyučování v Kostelní.

Helena Kavková

Životní příběh Otto Seidla

V čísle 1/2016 jsem psal o dramatickém životním osudu Karla Richarda Richtera během druhé světové války. Neméně zajímavý osud, tentokrát již s mnohem šťastnějším koncem, měl další z kraslických rodáků, Otto Seidl.

2. třída měšťanské školy v Kraslicích, rok 1925-6 (O. Seidl zcela vzadu pod prostřední mapou, jeho hlava zakrývá Moravu).

Narodil se v Kraslicích 3. dubna 1913 jako nemanželské dítě Richarda Seidla a Marie Wahrlich. Jeho rodiče byli tak velmi chudí, že si ani nemohli dovolit uzavřít manželský svazek. Svatbu měli až o rok později, krátce předtím, než byl jeho otec povolán na frontu. Od září 1919 navštěvoval kraslickou obecnou školu a později se pak učil v měšťanské škole, ve které se naučil česky. Ve čtrnácti letech se začal učit ve firmě Vinzenz Kohlert und Söhne. Tehdy i začal hrát na flétnu.

Během hospodářské krize, když byl jeho otec propuštěn z továrny na výrobu hraček, se jeho rodina dostala do velmi složité situace. Obživu tehdy zajišťovala pouze jeho matka výrobou výšivek.

Již od raného mládí se začal politicky angažovat. V roce 1928 vstoupil do kraslické organizace Socialistické mládeže (Sozialistische Jugendverband – SJ), která byla součástí sociálně demokratické strany. Jejím členy byl již jeho dědeček, oba rodiče i starší bratr Max. O dva roky později se stal předsedou kraslické organizace. Po nástupu Adolfa Hitlera v Německu k moci se i v Kraslicích přiostrhovaly vztahy mezi sociálně demokratickou stranou a stále sílícím nacionálním hnutím. Do města začali přicházet první uprchlíci. Státní hranice mohli překračovat pouze v noci nebo za snížené viditelnosti. V Kon-zumním družstvu, které bylo součástí dělnického hnutí, získali adresu, kam mohli každé poledne přijít na oběd.

Socialistická mládež Kraslice, rok 1932 (O. Seidl vpředu zcela vpravo)

Většina majitelů firem nechtěla již nadále zaměstnávat ty, kteří nebyli členy SdP. To postihlo i Seidla. Po propuštění z práce mu strana v roce 1935 zajistila placené místo kolportéra sociálnědemokratických novin Volkswille. V organizaci se seznámil s Francizkou Kohlert, se kterou se v roce 1937 oženil.

Na konci srpna 1938 se v místním hotelu konala manifestace SdP, na níž měl hovořit Konrad Henlein. Před akcí byly po městě vylepeny velké plakáty s nápisem „Henlein hovoří“. Na ně posléze hlavně členové antifašistických oddílů Republikanische Wehr (RW) dolepovali před slovo „hovoří“ cedulku „NE“. Členové RW a někteří antifašisté chtěli proti Henleinovu projevu postavit vlastního řečníka. Nejprve jim členové SdP bránili ve vstupu do hotelu, ale protože se jednalo o veřejnou akci, tak je museli pustit dovnitř. Asi dvě stě odpůrců henleinovského hnutí se uvnitř sálu stále neúspěšně dožadovalo, aby jejich řečník mohl pronést svou řeč. Představitel kraslického okresního úřadu, který byl rovněž přítomen, raději rychle akci rozpustil, aby snad nedošlo ke rvačce.

Během září se členové RW a SJ každý večer scházeli v místním Lidovém domě, aby jej chránili před útoky henleinovců. Dozvídali se, co je nového, a zároveň se radili na dalším postupu. Tak tomu bylo i 22. září, kdy SdP fakticky převzala ve městě moc. Seidl toho dne měl sebou pouze chlebník s důležitými papíry a také pistoli, kterou mu strana opatřila na sebeobranu. Rovnou z práce zamířil k Lidovému domu. Ten večer se rozhodlo, že všichni, kterým hrozí zatčení, musí ihned opustit město. Z Prahy měli doporučení, aby odešli za nově plánovanou hranici, která měla být vytyčena po vojenském obsazení pohraničí německou armádou. Bez rozloučení s rodinou i přáteli tak narychlo opustili své rodiny. S ostatními došel Otto Seidl pěšky až do uprchlického tábora v Chodově u Karlových Varů. Zanedlouho

22 letý O. Seidl před domem strýce Oskara Wahrlicha v Lubech, rok 1935.

nádraží stále ještě hlídají českoslovenští vojáci s bajonety. Ti však nezakročili a nechali je utéct.

Ve vlaku ovšem zůstal otec s matkou, bratr se svou ženou, tchán s rodinou a přátelé, protože se báli vyskočit. Dojeli tak až do Chebu, kde byli rozděleni – muži nalevo, ženy napravo. Všichni členové RW byli okamžitě zatčeni a uvězněni. Bratr strávil dva roky v koncentračním táboře v Dachau a otec byl 6 měsíců vězněn ve Zwickau. Tchán byl rovněž uvězněn.

Ve Střibře chtěli Otto s manželkou o pomoc požádat na okresním hejtmánství, ale to se právě vyklízelo. Německá armáda byla tehdy jen dva kilometry od města a k jejímu obsazení mělo dojít v nejbližších hodinách. Museli rychle město opustit. Nejprve odjeli do Plzně a pak do Nového Strašecí. Tam jim pomohl dobrý český přítel, kterého Otto znal z dřívější doby. S jeho pomocí se dostali až do Prahy. Nebylo to však jednoduché. Město bylo již uzavřené a všude byly kontroly. Jako uprchlíci by neměli vůbec šanci, ale právě jejich český přítel jim domluvil pomoc. Jeho sousedka následujícího rána jela prodávat na trh. V autobuse, když přišla policejní kontrola a chtěla vidět doklady, řekla, že jsou oba jejími dětmi. Díky tomu nemuseli předložit legitimace a dostali se tak do Prahy.

V centrále německé sociální demokracie po zaregistrování získali jako antifašisté status uprchlíků. Téměř další tři měsíce strávili v táboře ve Vidovicích. Až 10. prosince obdrželi lístek, na kterém bylo napsáno: „*Jste zařazeni do transportu do Švédska, vlak odjíždí 19. prosince z Wilsonova nádraží v Praze.*“ Seidl se tak svou ženou se přes Polsko, Baltské moře a Rigu na Štědrý den roku 1938 dostali do Stockholmu, kde byli velmi přátelsky přijati. Následujícího dne byli odvezeni do uprchlického tábora u města Eskilstuna. Ubytování byli ve dvoupatrovém domě. Peníze zpočátku dostávali z fondu pro uprchlíky z Anglie. Bylo to zhruba 150 švédských korun měsíčně, ze kterých se, byť velmi skromně, dalo vyžít. Časem získali i byt. V srpnu roku 1939 se jim narodil syn Sven.

Později se Ottovi podařilo získat práci v obchodě s hudebními nástroji a za čtyřhodinovou práci dostával i malý plat. Jednou, během roku 1942, za ním přišli nějací lidé s tím, že shánějí flétnistu do jednoho z místních orchestrů a že slyšeli, že hraje na flétnu. Poslechli si ho tedy a on se tak stal druhým flétnistou. Asi o týden později ho navštívil

ho následovala i jeho žena Francizska, také bez ničeho a jen s kabelkou. Vše museli ponechat doma. Z Chodova pak odjeli do tábora v Písku.

Počátkem října, už po uzavření Mnichovské dohody, se od českých četníků dozvěděli, že brzy budou přepraveni zvláštním vlakem k jazykové hranici, kde se prý bude konat plebiscit o připojení k Německu. Ve skutečnosti však vlak mířil do Chebu, který byl již v té době obsazen německou armádou. Bylo jasné, že je československé úřady hodlají vrátit zpět. A to nebylo dobré. Ve Střibře, které mělo být rovněž obsazeno, se jim naštěstí podařilo s několika dalšími z vlaku vyskočit. Nevěděli však, že okolí

O. Seidl (druhý zprava) s manželkou po boku a dvěma přáteli v Praze na Václavském náměstí, říjen 1938.

Město Eskilstuna v roce 1938.

někdo z městského symfonického orchestru se stejnou prosbou. Po čase pak ještě někdo z dalšího orchestru. Netrvalo dlouho a navštívil ho rovněž šéf městské hudební školy s nabídkou, že právě rozšiřují hudební školu, a nabídl mu, aby vedl kurs hry na zobcovou flétnu. V roce 1948 získal na hudební škole již plný úvazek. Učitelem v hudební škole zůstal až do svého odchodu do důchodu v roce 1978.

Zprávy o svých příbuzných a známých získali Seidlovi až po několika týdnech poté, co se od nich odloučili. Jeho matka se už mezitím vrátila do Kraslic. Do Švédska sice psát mohla, ale všechny dopisy nejprve četli nacistický cenzor. V jednom mu dopise psala: „... *Táta dostal práci ve Zwickau, ale je to těžká práce.*“ Znamenalo to však, že je ve vězení. Zkoušeli i psát citronovou šťávou, ale gestapo na to brzy přišlo.

V nové domovině nebylo příliš možností jak se zapojit do protinacistického odboje. Navíc v pasech měli uvedeno: „*Držitel tohoto pasu nesmí vyvíjet žádnou politickou činnost.*“

Zpočátku se Otto domníval, že válka nebude trvat dlouho a že se budou moci brzy vrátit domů do Kraslic. Otto Seidl se tehdy dobře znal s českým velvyslancem ve Stockholmu, který ho často navštěvoval. V roce 1943 museli na velvyslanectví poslat svůj pas a zpátky poté dostali dopis, ve kterém stálo: „*Jste propuštěni ze státního svazku československého.*“ Tím v podstatě definitivně ztratili šanci na návrat, protože po ztrátě československého občanství to bylo zcela nemožné. Společně s manželkou se rozhodli zůstat ve Švédsku natrvalo, eventuálně podle okolností zvažovali přestěhování do Německa. Tuto možnost ale v roce 1947 zavrhl.

Již před koncem druhé světové války, kdy bylo více než zřejmé, že nacistické Německo bude poraženo, pozorně sledoval diskeuze o tom, jak bude naloženo s Němci z Československa. Zcela odmítal kolektivní vinu i následně vystěhování německého obyvatelstva žijícího v předválečných pohraničních oblastech.

Po skončení války nosili jeho otec i bratr v Kraslicích jako antifašisté červenou pásku. Otci bylo přes padesát a v Kraslicích již nenašel práci. Šance na získání práce u některého z výrobců hudebních nástrojů v Bavorsku byla mnohem větší, a tak se rozhodli dobrovolně odjet v roce 1946 jedním z tzv. antifašistických transportů. S sebou si mohli vzít trochu víc věcí než ostatní. Rodiče i bratr se svou ženou se usadili v Bavorsku.

V roce 1948 získal Otto Seidl se svou ženou švédské státní občanství a tím i možnost navštívit, po dlouhých deseti letech, své příbuzné. Československo, na rozdíl od Německa, však navštívit nesměli. V roce 1950 se rozvedl a o dva roky později se oženil znovu. Druhé manželství trvalo do poloviny 70. let. I nadále se

politicky angažoval, především v Treuegemeinschaft Sudetendeutscher Sozialdemokraten., jejímž centrem byla právě Eskilstuna. V roce 1978 se stal i jejím předsedou. Zasadil se o navázání partnerství mezi švédskou Eskilstunou a německým Erlangenem.

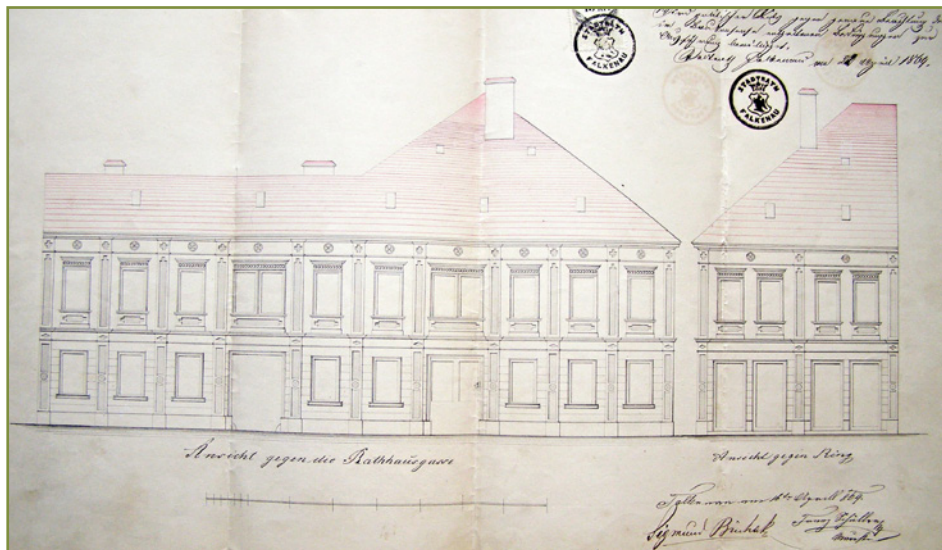
Rodné Kraslice mohl navštívit až po pádu komunistického režimu v roce 1990, po dlouhých více než padesáti letech a mohl tak znovu spatřit svůj rodný dům. Otto Seidl zemřel v roce 2013 jen několik málo týdnů před svými stými narozeninami.

Stanislav Meinl

Označování ulic a domů v Sokolově

Na základě mnoha historických materiálů si dnes můžeme udělat představu o tom, jak dřívější Sokolov vypadal. Jde však o hrubý obraz města, jehož dějiny se začaly psát podle první písemné zprávy v roce 1279. O rekonstrukci podoby se pokusila řada historiků, architektů a výtvarníků. Shodli se na tom, že základ města tvořilo Staré náměstí. Tady se ostatně odehrával veškerý veřejný život sídla. Konaly se zde trhy a na náměstí bylo mnoho právovárečných domů. Do osady obehnané zdí vedly tři cesty střežené branami. Je doloženo, že měly názvy Horní, Vodní a Letní. Tak jak se město rozrůstalo, bylo nutné s ohledem na identifikaci mezi lidmi a úřady ulice pojmenovat. Můžeme se domnívat, že obyvatelé použili názvy podle událostí, které se zde odehrály, nebo podle místních osobností, které v ulici bydlely. Častější však bylo pojmenování podle směru, kam ulice vedla, např. Zámecká, Loketská apod.

O skutečných názvech ulic z počátků města mnoho nevíme. Po staletí šlo o zvykovou záležitost, protože až v roce 1770 za vlády Marie Terezie vyšlo císařské nařízení o pojmenování ulic a později o zavedení čísel budov. Označení byla samostatná pro každou ulici a dům. Na stavení byla napsána různým způsobem,

Ukázka výkresu z roku 1869 s uvedením ulice Rathausgasse.

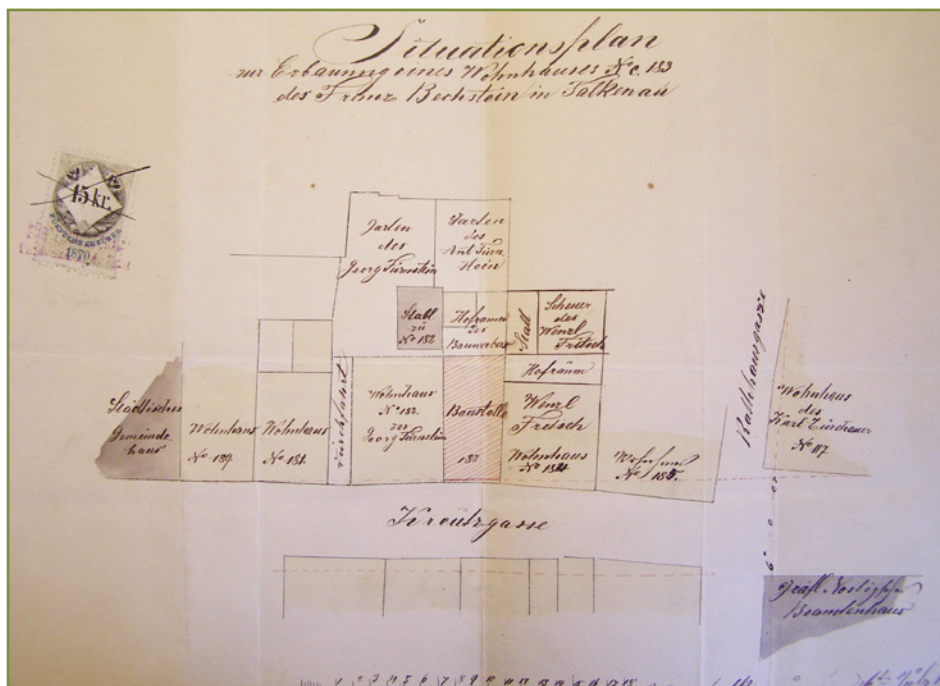
v počátcích pouze křídou na dveře. Číslování, kterému se říkalo *orientační*, zajišťovala obec mnohdy za pomoci vojska. V tehdejším Falknově nešlo o složitou záležitost, město mělo dle Berní ruly z roku 1654 celkem 158 domů a 37 spálenišť a žilo zde asi tisíc obyvatel. O 200 let později bylo (dle Sommera) ve městě 386 domů a 2060 obyvatel. V roce 1857 bylo vydáno další císařské nařízení, které upřesňovalo způsob a provedení značení ulic a čísel. Každá budova byla označena číslem *popisným* a pokud bylo stavení dočasné, číslem *evidenčním*. Orientační čísla nebyla měněna a v mnoha případech byla uvedena na společné tabulce za lomítkem. Tato skutečnost způsobila později v Sokolově, ale i jiných městech nepřehlednou situaci. Řada obyvatel uvádí dodnes u své adresy číslo orientační a v řadě dokumentů a stavebních výkresech jsou čísla popisná zcela vynechána. Někdy, a to i ve spisech města, jsou *orientační* čísla označována jako *nová čísla*.

Po zavedení pozemkových knih v roce 1874 bylo také nutné nemovitosti řádně stanovit a osadit cedulemi s čísly. Tehdy se městu přihlásili výrobci a prodejci orientačních tabulí z širokého okolí a dokonce až z Vídně se svými nabídkami. Chomutovský výrobce Johann Thierfeld přiložil k návrhu vzorník a ceník. Jedno domovní číslo malé, velikosti 18 x 25 cm stálo 1 zlatý. Velká tabulka o rozměru 25 x 33 cm byla o šedesát krejcarů dražší. K realizaci však byla vybrána firma Michaela Winklera & syna z Vídně, která do Falknova v dubnu 1878 dodala celkem dvanáct beden. Zásilka obsahovala 445 čísel popisných a 34 uličních cedulí. V samostatné bedně bylo uloženo 1916 kolíků na upevnění čísel na fasády, včetně barvy a štětců na opravu zelených rámečků. Tato čísla pak sloužila až do roku 1945 a několik tabulí s čísly popisnými se zachovalo.

Na katastrálních plánech z roku 1893 můžeme zaznamenat názvy ulic v okolí Starého náměstí. Také na mnoha stavebních výkresech domů již o třicet let dříve lze registrovat v orientačních plánech pojmenování ulic. Je tedy nesporné, že i v Sokolově byly ulice označovány. Po první světové válce došlo výstavbou rodinných domků a činžovních domů k rozšiřování města. Řada nových ulic musela být pojmenována. Jako příklad uvádím, že městská rada dne 19. 2. 1929 schválila celkem dvacet názvů ulic. Převažovala jména po slavných a význačných německých občanech. Po okupaci v roce 1938 nebyla znovu schválena pouze

Pojmenování ulic ve Falknově n.O.	
1. Armádní ulice	Mozartgasse
2. Sělehradská ulice	Bachgasse
3. Benčílova ulice	Abendzeile
4. Benešova třída	Brückengasse
5. Bratislavská ulice	Gloriettestrasse
6. Bratrská ulice	Schachtgasse
7. Erněnská ulice	Arbstollenstrasse
8. Ul. K. Čapka	Theodor Körnerstrasse
9. Ul. Svat. Čecha	Kremlingstrasse
10. Ul. Čsl. tranné moci	Volkskraftstrasse
11. Dělnická ulice	Am Sessel
12. Dlouhá ulice	Sackgasse
13. Důstojnická ulice	Kantgasse
14. Dvořákova ulice	Löwengasse
15. Fibichova ulice	Morawetzgasse
16. Fügnerova ulice	Grillparzerstrasse
17. Ul. generála Svobody	Wiedenstrasse
18. Ul. Maxima Gorkého	Schillerstrasse
19. Ul. Prokopa Holého	Hopfengasse
20. Husitská třída	Parkweg
21. Husovy sady	Tiergarten
22. Chebská třída	Egerer Strasse
23. Ul. Petra Chelčického	Holzmühlgasse
24. Janáčkova ulice	Friedrich Hebbelstrasse
25. Jateční ulice	Michael Pelletergasse
26. Ulice jednoty	Lessinggasse
27. Jeronýsova ulice	Dr. E. Jemerstrasse
28. Jiráskova ulice	Josef Kallergasse
29. Tř. dra. Frant. Kocourka	Sonnenstrasse
30. Komenského ulice	Antoniengasse
31. Kuvářská ulice	Gutenberggasse
32. Kraslická třída	Graslitzerstrasse
33. Leninova ulice	Schrammstrasse
34. Lidická nábřeží	Egerzeile
35. Loketská třída	Elbogenstrasse
36. Ulice K. H. Máchy	Richard Wagnerstrasse
37. Tř. Maršála Stalina	Bahnhofstrasse
38. Masarykovo náměstí	Marktplatz

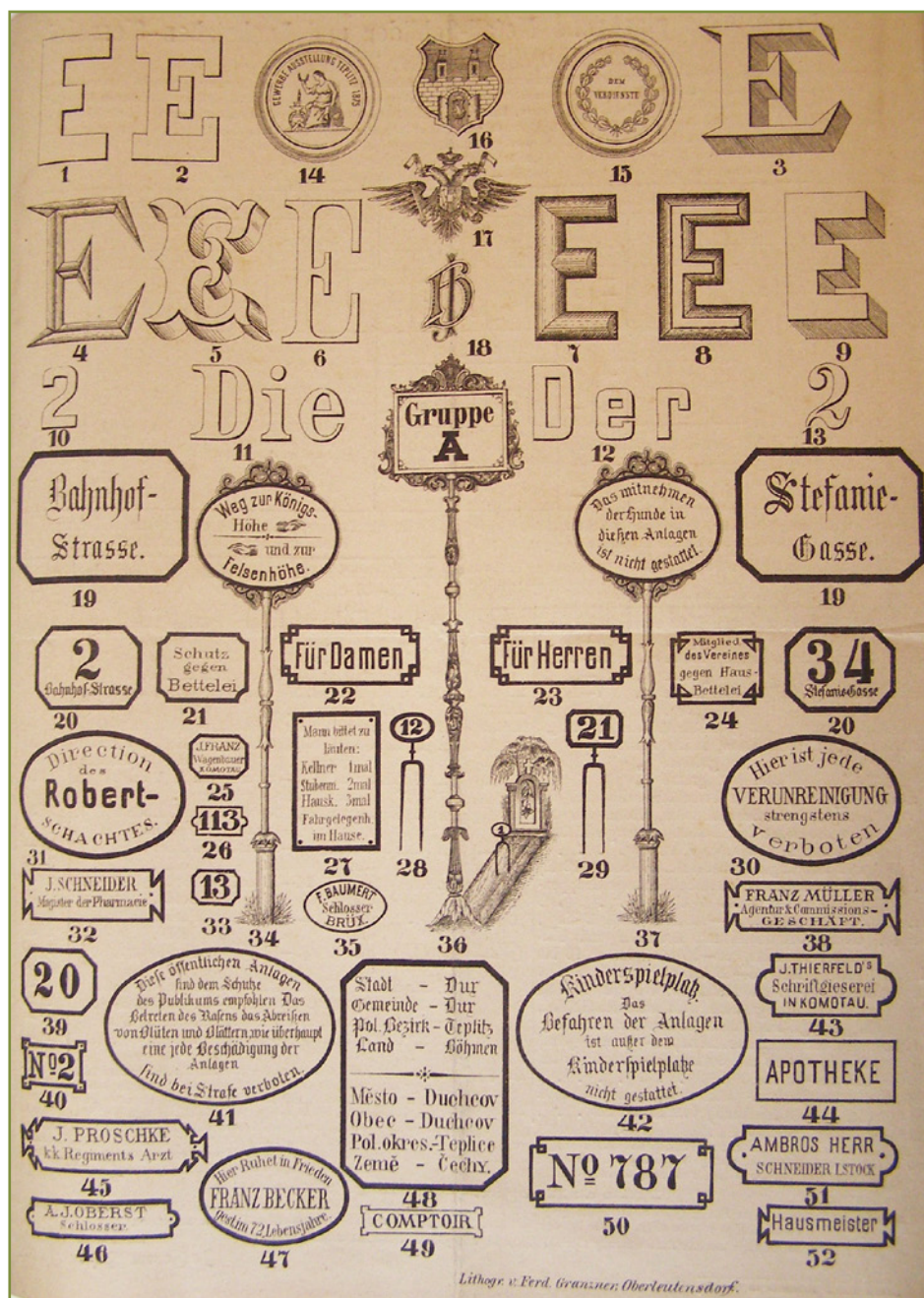
Částečný seznam ulic Sokolova vypracovaný v roce 1945.

Situační plán z roku 1870 s ulicí Křížovou a Rathausgasse (Zámeckou).

ulice Adolf – Pohl – Strasse (dnes 5. května). Pohl byl nacisty neoblíbeným sociálním demokratem, proto byla ulice slavnostně přejmenována po Konrádu Henleinovi. Ostatním ulicím bylo označení ponecháno. To však také nemělo dlouhé trvání. Již v červnu 1945, v prvních dnech po osvobození, bylo přistoupeno k dalším změnám názvů. Původní německá jména byla ve velké většině zprvu přeložena do češtiny. Pouze asi v deseti případech došlo k přejmenování, a to tehdy, kdy nešlo ponechat jména po nacistech nebo nebylo možné názvy doslovně přeložit. Také Svaz české mládeže požadoval, aby dvě hlavní třídy nesly jména Spojenců a Dr. Beneše. Pro náměstí navrhoval svaz název po maršálu Stalinovi. V dubnu 1946 byla po Stalinovi pojmenována Kraslická ulice a Loketská na Karla Havlíčka Borovského. Křížová ulice dostala název třída Maršála Tita. Následně vydal městský úřad vyhlášku o sejmutí tabulí s německými názvy ulic. Tabulky s čísly domů měly být ponechány, s tím, že označení „No“ mělo být zakryto. O tom, že tomu tak v mnoha případech nebylo, svědčí několik dopisů občanů, kteří na neplnění vyhlášky upozorňují. Vše bylo řešeno dalším nařízením z února 1946, které určovalo tyto německé tabulky odevzdat a nahradit je novými, i když dřevěnými. V roce 1945 bylo v tehdejší Falknově celkem 92 ulic a tři náměstí. Dnes problematiku označování upřesňuje zákon o obcích č. 128/2000 Sb., který nařizuje, že již použité číslo popisné nebo evidenční se nesmí použít opakovaně.

V šedesátých letech proběhla pak našemu městu revize ulic a číslování domů. Bylo to nutné zejména po sloučení obcí Svatava, Dolní Rychnov a Těšovice se Sokolovem. Podobná revize proběhla v únoru 1978 jako příprava na sčítání lidu, domů a bytů v roce 1980. Odstraněny byly stejné názvy ulic, které se v těchto dříve samostatných obcích opakovaly. V roce 1979 bylo v Sokolově rozhodnutím 211/79-Ic zrušeno nebo změněno celkem osmdesát čísel popisných zejména v prostoru Starého náměstí a okolí. Zajímavá situace

Lithogr. v. Ferd. Brannner, Oberleutensdorf.

Vzorník výrobků firmy Thierfeld z Chomutova.

Průvodní dopis M. Winklera k zásilce beden s čísly a uličními cedulemi.

28. 3. 1991 přistoupilo k přejmenování těchto, ale i dalších názvů z předchozí doby. Zrušeno bylo pojmenování ulic Zápotockého, K. Marxe, Engelsova a J. Fučíka. Zajímavá situace nastala při diskuzi o přejmenování náměstí. Švermovo náměstí bylo zrušeno a náměstí Budovatelů byl název po dlouhé debatě ponechán. U náměstí 9. května byl jednotný názor název zrušit. Při rozhodování zda znovu použít název náměstí T. G. Masaryka schválený 24. 5. 1934 za první republiky, nebo Staré náměstí, převlád v zastupitelstvu názor pro druhé řešení. Zároveň byl zrušen název sídliště Vítězného února, které bylo přejmenováno na Michal. Také budova kina Karpinsk byla přejmenována, a sice na kino Alfa. Uvažovalo se zrušit název Ural, který měl být přejmenován na Kotva. Pro nesouhlas majitele k tomu však nedošlo.

V roce 1995 byla opatřena řada panelových domů zejména kvůli orientaci až metrovémi čísly na fasádě. Toto opatření vyvolalo ve městě řadu rozporupných názorů. Dnes je mnoho sokolovských domů zatepleno, a tím byla čísla ve většině případů zakryta. Posledně zaznamenaná jednání k označení prostoru u bytových domů investora Jana Hammera jsou z června 2015. Již v projektu těchto pěkných bytových domů s obchody v parteru, se objevil název Malé náměstí. I když prostranství nemá charakter náměstí, zastupitelstvo pojmenování schválilo. Tak máme v Sokolově po dlouhé době opět čtyři náměstí. Zdálo by se, že přidělit číslo nebo název je činnost jednoduchá, ale na příkladech z minulosti vidíme, že tomu tak není. U ulice Roosewelta je zřejmé, že jedno písmeno způsobilo řadu potíží. Jméno prezidenta Spojených států

Jedna ze zachovalých tabulek čísla popisného.

v označování ulic vznikla v Sokolově v srpnu 1968. Tehdy občané řadu tabulí odstranili a dokonce směrové silniční značky obrátili do jiných směrů. To okupační vojska značně dezorientovalo a obnova označení byla později obtížná.

V období tzv. normalizace probíhala ve východní části katastru města panelová výstavba. Vznikalo mnoho nových ulic, které dostaly názvy poplatné tehdejší době. Příkladem může být ulice Mladé Gardy, 25. února, Lido-vých milicí, SČSP atp. Po „sa-metové revoluci“ zastupitelstvo města dne 3. 5. 1990 a následně

bylo dodatečně na uličních cedulích opraveno na správné „v“, ale u dalších dokladů zůstává chybné „w“. Rada města v roce 2010 svým usnesením č. 26 postup odsouhlasila, tedy ponechat kromě cedulí v názvu „w“, a to s ohledem na vysoké náklady případné změny. Poslední názvy ulic v Sokolově byly schváleny v roce 2005. Jednalo se o ulice Jezerní, Jasmínovou na Staré Ovčárně a ulice Roháčovu, Kališnickou, Trocnovskou a Šlikovu v lokalitě Husitská – Vítězná. V Sokolově můžeme přistupovat k datovým zdrojům města pomocí aplikace MarushkaPhoto, kde jsou zachyceny i historické a současné názvy ulic a čísla popisná. Na území města je k dnešku evidováno 118 ulic, 4 náměstí a 2273 čísel popisných. O jménech ulic v Sokolově vyšlo v minulosti několik článků v místním tisku. Pan učitel V. Němec popsal poměrně podrobně některé ulice a vysvětlil původ jejich jmen. Obdobně Ing. J. Holman v Patriotu v roce 2007 pod názvem „Sokolovský uličník“ vysvětlil, po jakých osobnostech byly ulice pojmenovány a uvedl k tomu mnoho zajímavostí. Vývoj názvů ulic je z hlediska historie města zajímavá oblast, která jistě zasluhuje další samostatnou práci.

Jan Rund

Sokolovské Kaiserpanorama

Muzejní práce v sobě skýtá někdy i překvapení a na povrch se dostávají již dávno zapomenuté věci. Badatel z Německa se nás ptal, zda ve Falknově, dnešním Sokolově stálo takzvané Kaiserpanorama. Kaiserpanorama byl vlastně předchůdce dnešního kina, stereoskop, na kterém se promítaly plastické obrázky z dalekých krajin. Takzvané Kaiserpanorama bylo vyvinuto Augustem Fuhrmannem okolo roku 1880 a na začátku 20. století se stalo populárním masovým médiem ve střední Evropě. V centrálním archivu bylo přes 100.000 snímků a provozováno bylo 250 poboček. Najednou se mohlo na Kaiserpanorama dívat až 25 diváků. Šlo o skříňový přístroj s okuláry s uvnitř ukrytým strojem, který promítal do kukátek stereoskopické, plastické obrázky. Již od roku 1910 bylo ale Kaiserpanorama vytlačováno novým médiem, kterým se stala kina.

Vnitřek Kaiserpanorama.

O historii kin v Sokolově v časopise Sokolovsko informoval pan Jiří Kubíček ve dvou částech v roce 2012. Je zajímavé, že od roku 1911 v Sokolově souběžně fungovalo kino, které nakonec Kaiserpanorama z logických důvodů vytlačilo. Originálně zachované Kaiserpanorama můžeme nalézt v městských muzeích v Mnichově a Welsu, v Německém historickém muzeu a v Märkischen Museum v Berlíně. V ČR pak v Brně a v Třebíči.

O sokolovském se dočteme v Egerer Zeitung ze čtvrtka 26. 9. 1912, kde se píše, že pan Franz

Alles Edle
interessante
und Schöne
der Erde
erscheint
körperlich
naturwahr.

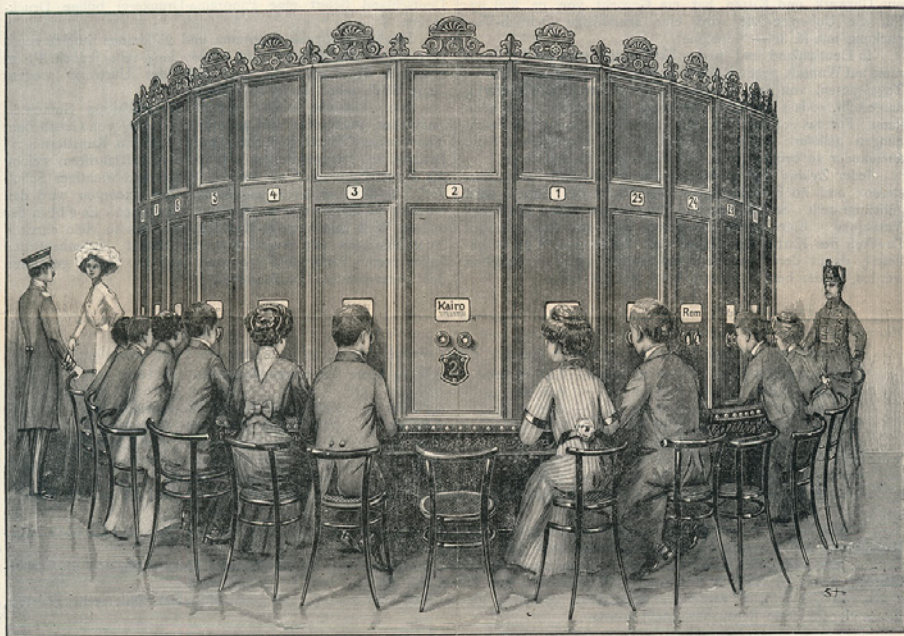
Viele hohe
Kaiserliche,
Königliche,
Fürstliche,
Päpstliche
Behördliche
Anzeichnungen.

Preuss. Staatsmed.
Medaille für Kunst
und Wissenschaft.
Gold. Piusmedaille.
Vielfach prämiert
Photograph. Welt-
etc. Ausstellungen

Stadthebörden,
Schulen, Vereine
bewährte beste
Bildungsmittel.
Tausendfältige
Empfehlungen.

Das Kaiser-Panorama, Panorama international, Welt-Panorama, Diorama imperial oder Photoplasticon genannt, fördert laut tausendfältigen Gutachten höchster Behörden, Geistlichen, Schulmännern und Erziehern 1. den **Anschauungs-Unterricht** im allgemeinen, 2. den **Unterricht in Geographie, Völkerkunde und Geschichte** im besonderen, es ist 3. von **volkspädagogischer Bedeutung**, da es dem Kinde wie dem Erwachsenen die Welt so wahr und körperlich vorführt, wie dies weder durch die gewöhnliche Photographie noch Kinematographie möglich ist, sodass 4. der **Gesichtskreis** der weitesten Bevölkerungsschichten und ihre ästhetische Bildung in bester Weise erweitert wird.

Das Kaiser-Panorama, ein ideales wichtiges Kulturmittel,

ist ein eleganter, repräsentabler Rundbau in Nussbaum-Furnierung von 3 m 75 cm Durchmesser, ruht auf 6 Füßen und misst vom Fussboden bis zur oberen Kante des Kopfstückes 2 m 40 cm. Die Armlehnen haben dunklen Lederbezug, die untere Stoffgardine ist feuersicher imprägniert. Es werden sorgfältig getrocknete Hölzer verwendet, welche dreifach kreuz und quer, zwischen heißen Metallplatten, verleimt sind. Die Panoramen sind ausserdem aussen und innen furniert, sodass die fünffache Verleimung auch für Tropenklimas, eine für Jahrzehnte berechnete Haltbarkeit Garantie bietet.

Die achromatischen Linsen sind auf erprobte und beste Vergrößerung geschliffen, sie sind auch für schwache Augen sehr gut und in Metallhülsen fest montiert, mit Sicherun-

gen versehen, welche die Entwendung hindern. Unter den Okularen befinden sich praktische Hauchgläser mit Platznummern von 1 bis 25.

Das Patent-Uhrwerk ist sehr solid, von bester Konstruktion, sodass kostspielige Reparaturen nicht entstehen, das Bildrad wird automatisch in beliebigen Zwischenräumen bewegt, ein Glockenzeichen zeigt die Bewegung an, Windflügel ermöglichen die schnelle oder langsame Bewegung; Laufdauer zirka 3 Stunden, dann ist ein weiteres Aufziehen erforderlich. Das Panorama kann auch ohne Uhrwerk betrieben werden, die leichte Drehung des Bilderrades kann ein Kind oder Diener bewirken.

Zur Beleuchtung der Glassteros dient jede beliebige Lichtquelle, Petroleum, Gas-Glühlicht oder elektrisches Licht.

Dobový reklamní materiál ke Kaiserpanorama.

Ertl koupil originální Kaiserpanorama, získal pro něj koncesi a otevřel jej 25. 9. 1912. Kaiserpanorama se mělo nacházet na rohu Kreuzgasse a Schlossergasse. Podle článku nabízelo pouze zajímavé a krásné přírodní a umělecké záběry a otevřeno bylo denně od 10 hodin dopoledne do 10 hodin večer. První týden byly v nabídce záběry z pohádkové Indie. Článek upozorňoval na nízké ceny vstupného a výchovnou hodnotu, která spočívá v „probuzení“ většího zájmu o přírodu, umění a vědu. Kaiserpanorama je také vhodné pro mládež.

Egerer Zeitung ze středy 12. 2. 1913 v rubrice „Různé“ píše, že pan Josef Eckl koupil Kaiserpanorama od pana Franze Ertla a zamýšlí jej přesunout do svého domu na Starém náměstí. Míněn je nejspíš dům čp. 19 na konci Starého náměstí.

Podle badatele Dietera Kühnla, sokolovského rodáka, bydlícího dnes v Mnichově, bylo Kaiserpanorama v provozu ještě za 1. světové války a sloužilo k vyzdvihování bojových úspěchů rakouské armády.

Poslední zmínku o sokolovském Kaiserpanorama nacházíme v Egerer Zeitung z 20. 9. 1921 v souvislosti s Ernte- und Heimatfest, kdy mezi místy, kde se za cenu 4 Kč prodávaly vstupenky, je zmíněno i místo „Tabak-Hauptverlag und **Kaiserpanorama** Falkenau“ (Marktplatz).

Michael Rund

Kamenné pařezy pod Habartovem

Prolog

V období oligocénu a miocénu vzniká mezi zdvihajícími se Krušnými horami a Slavkovským lesem Sokolovská pánev. Rozlehlé bažiny, jezera, výplavové kužely řek a sopečné vyvrženiny zaplňují sníženiny. Nejstarší rašeliniště nacházející se pod současným Habartovem se stává základem pro nejspodnější uhelnou sloj nazvanou o 24 miliónů let později „Josef“. Močál je později zatopen mělkým jezerem, které je zasypáváno sopečným popelem z Doupovských hor a z menších sopek v bližším okolí, např. od Hlavna a Bukovan. Po zániku jezera krajina znovu zarůstá subtropickým lesem. Asi před 23 milióny let prales dočasně zaniká při přírodní katastrofě: stromy jsou pohřbeny pod několikametrovými vrstvami vulkanického popela...

Těžební řez s kamennými pařezy v roce 2000.

Největší kamenný pařez v sesuvu těžebního řezu měl v průměru téměř 2 metry (2000).

Na konci milénia, před ukončením těžby v hnědouhelném lomu Medard – Libík, byly v sopečných vyvrženinách na severních svazích lomu pod Habartovem odkryty pozůstatky zkamenělých stromů. Zbytky třetihorního pralesa podruhé spatřily světlo světa v kolmé stěně těžebního řezu v roce 1994. Těžební řez byl tehdy asi 11 metrů vysoký a pařezy se v něm objevovaly na úseku asi 140 metrů dlouhém. Později, když se těžební stěna sesouvala, se na povrch dostávaly další a další zbytky stromů. Patřily pravděpodobně jehličnanům čeledi tisovcovitých (Taxodiaceae). Ohořelé pařezy byly mineralizovány, nejčastěji rezavě hnědým uhličitánem železa (sideritem) nebo místy křemenem. Při zasypání žhavým popelem byly stromy sežehnuty, proto jsou jejich pozůstatky jsou silně prouhelněné. Díky tomu na vzduchu poměrně rychle zvětrávají a v současnosti jsou i největší zbytky téměř rozpadlé. V době odkrytí přitom měly průměr až 1,95 metru.

Nejzachovalejší kamenný pařez v roce 2000.

Nejzachovalejší kamenný pařez se během let rozpadl (rok 2017).

O kamenných pařezech vyšla reportáž v českém vydání časopisu National Geographic (4/2004). Lokalita byla cílem řady vědeckých exkurzí a je zařazena do katalogu Geologicky významné lokality ČR vydávaného Českou geologickou společností. Je dokumentem o třetihorním vulkanismu na našem území a paleobotanickým nalezištěm se zbytky listů a kmenů, které dokládá rychlou klimatickou změnu (ochlazení) na přelomu mladších a starších třetihor. Kamenné pařezy budou spolu s nedalekým výchozem hnědouhelné sloje, odkrytými vulkanickými vrstvami a portálem štoly začleněny do plánované naučné stezky Sokolovské uhelné a.s.

„Kamenné pařezy“ vyhlásil v roce 2001 MěÚ Sokolov po dohodě s těžební firmou Sokolovská uhelná jako přechodně chráněnou plochu. Tento status byl v roce 2006 prodloužen. V roce 2011 MÚ Sokolov zaregistroval významný krajinný prvek Kamenné pařezy.

V severních svazích lomu Medard – Libík pod Habartovem byly při rekultivačních pracích ponechány tři výchozy horninových vrstev jako okénka do třetihorní přírody: Kamenné pařezy, hnědouhelná sloj Anežka a zjílovatělé sopečné tufy.

Petr Uhlík, Petr Rojík

Josef Telín st. – zapomenuté osudy

Fotografie Josefa Telína, Sokolov 1917.

Navazují na článek z čísla Sokolovska 1/2016 vzpomínkou na dalšího bývalého obyvatele sokolovského regionu, který se v době německé okupace za druhé světové války zapojil do boje proti fašismu. Byl jím Josef Telín st., žijící v letech 1892 až 1938 a 1945 až 1969, tedy do své smrti, v Citicích u Sokolova.

Josef Telín se narodil jako první dítě v pořadí z celkem devíti dětí v české rodině horníka Františka Telína a jeho ženy Markéty, rozené Ernestové, a to dne 31. ledna 1891. Oba jeho rodiče pocházeli z Kaznějova na severním Plzeňsku. Jak vyplývá z nalezeného konceptu životopisu, po uzavření (asi 1890 – 1891) dolu David v Kaznějově se jeho rodiče přestěhovali do Citic. Jeho otec František byl mezi mladými horníky, kteří uzavřením dolu ztratili práci na Kaznějovsku a využili nabídky firmy vlastníci zmíněný důl David (fa J. D. Stark) a přijali práci v dolech na Sokolovsku. Když šel malý Josef v roce 1897 v Citicích do školy, byla to škola německá, protože se českým obyvatelům zdejšího pohraničí nepodařilo korunovat snahu o zřízení české školy úspěchem. Česká škola v Citicích byla zřízena až v roce 1919, po vzniku Československé republiky. Číst a psát česky ho učili rodiče po večerech doma. Bylo tomu tak u všech dětí v rodině, které začaly docházet do školy za časů rakousko-uherské monarchie. Podle

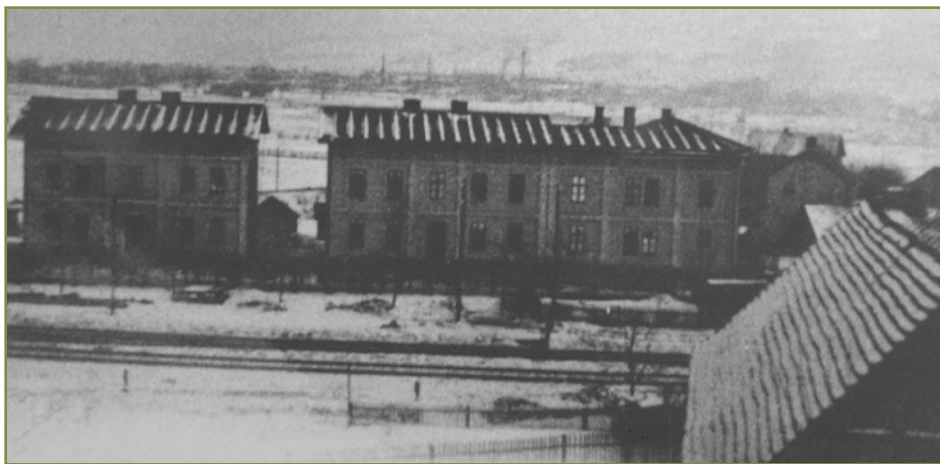
Jako horník na dole Felicián u Bukovan (uprostřed s knírkem), rok 1921.

Josef Telín, zcela vlevo, před poštovním úřadem v Citicích, rok 1937.

jeho dochované pracovní knížky po velmi krátkém působení na železnici a v přádelně nastoupil u firmy Citicko-habartovské těžařstvo jako horník na dole Felicián. V roce 1910 absolvoval v Chebu s výborným prospěchem kurz obsluhy parních kotlů. Po 17 letech byl však ze zaměstnání z národnostních důvodů propuštěn. Soudní spor se zaměstnavatelem se táhl delší dobu, nakonec Nejvyšší správní soud v Brně rozhodl, že jeho propuštění bylo nezákonné a zaměstnavateli bylo uloženo přijmout jej zpět do zaměstnání. Josef Telín si z rodinných důvodů nemohl dovolit čekat delší dobu, a tak mezitím přijal místo u pošty v Citicích. V roce 1917 se v Sokolově oženil a s manželkou Marií měli celkem 5 dětí, z toho se 4 dožili dospělosti. Josef Telín byl aktivním členem vedení místní organizace Národní jednoty severočeské v Citicích, spoluorganizátorem českého kulturního, sportovního dění v obci. Byl také dlouhé roky členem (i pokladníkem) výboru školské rady působící při české škole v Citicích. Byl též pravidelným příspěvatelem této školy i Prvního českého gymnázia v Karlových Varech. V roce 1920 zemřel jeho otec František, a tak mu přibyla i starost o matku a nedospělé sourozence.

Na poště v Citicích pracoval až do října 1938, kdy ji spolu s vedením pošty, doklady, ceninami, penězi i razítky na poslední chvíli opustil. Jeho manželka se třemi dcerami uprchla několik dní před tím, syn se jako dobrovolník přihlásil do československé armády. Nevěděli o sobě a až po pěti týdnech se rodina spíše náhodou shledala na Březových Horách u Příbrami. Zde Josef Telín také nastoupil do služby na místním poštovním úřadu v Mariánské ulici. A na Březových Horách se také posléze zapojil do odboje proti německým okupantům. S největší pravděpodobností byl napojen na odbojovou skupinu, která působila v Rožmitále pod Třemšínem, Věšíně a širším okolí brdských lesů. Jistě nebylo náhodou,

Dům v Citicích č. p. 52, kde Telínovi bydleli v letech 1917 až 1925. Zde se jim také narodily čtyři děti. Fotografie je z roku 1930 krátce před demolicí objektu.

že v této odbojové skupině pracoval i švagr Josefa Telína pan Alois Folauf ml. V pozůstalosti Josefa Telína byla nalezena fotografie znaku města Březové Hory v papírovém rámečku. Po vynětí fotografie z rámečku se na zadní straně fotografie objevila jména několika (9) žen. Jak vyplynulo z dalších dokladů a písemností, jednalo se o manželky politických vězňů, vdov po obětech nacistické perzekuce. Josef Telín pomáhal vybírat peněžitou i jinou podporu a tu následně roznášel právě jim. Při zaměstnání listonoše jeho návštěvy v domácnostech jistě nevzbuzovaly nevíтанou pozornost. Před zatčením švagra Aloise Folaufa ml. byl varován a podle vyprávění členů rodiny neprodleně začal ničit všechny doklady, které by mohly jemu či dalším spolupracovníkům odbojové skupiny uškodit při zatčení či výsleších. V plamenech vzaly za své i doklady o výše zmíněném soudním sporu se zaměstnavatelem a také několik dokladů o činnosti českých organizací v pohraničí před rokem 1938.

Po druhé světové válce se ihned vrátil do Citic na Sokolovsku, a to již v květnu 1945. O své odbojové činnosti nemluvil, považoval to za samozřejmost. Nevstoupil ani do žádné organizace sdružující občany, kteří se zapojili do odbojové činnosti, nebylo to podle něj nutné. K potvrzení jeho vysokých

Josef Telín a jeho manželka Marie, roz. Folaufová.

morálních zásad musím na závěr poznamenat, že i po návratu do Citic žil v nájemních bytech a i svým dětem, v té době již dospělým, kladl na srdce, aby nezabíraly domy po bývalých německých sousedech a spoluobčanech. A tak se taky stalo, a to i přesto, že jej někteří z vysídlenců žádali, aby se nastěhoval s rodinou do jejich domu. Aby věděli, že tam bude bydlet soused, se kterým udržovali přátelské vztahy.

Jaroslav Ureš

Sokolovský generál

V tomto čísle časopisu Sokolovsko vám přinášíme zajímavý příběh sokolovského rodáka, generála Ernsta Hammera, který se bohužel proslavil v službách „druhé strany barikády“.

Ernst Hammer se narodil 20. října 1884 ve Falknově nad Ohří jako jedno ze tří dětí do rodiny železničního zřízence. Po vychození obecné školy se vyučil strojíkem, svou budoucí profesi ale nakonec našel v armádě, do které nastoupil k 1. říjnu 1903 jako jednoroční dobrovolník. Byl zařazen do 3. dělostřeleckého pluku, v rámci kterého se postupně vypracoval na poručíka dělostřelectva z povolání. V průběhu následujících let pak vystřídal několik dalších posádek dělostřeleckých pluků a ke dni 1. listopadu 1912 byl povýšen do hodnosti nadporučíka.

Po vypuknutí první světové války se jako velitel těžkého dělostřelectva zúčastnil bojů na Balkáně a po otevření Italské fronty v roce 1915 i v Alpách. V témže roce byl povýšen na kapitána. V dalších dvou letech války poté Ernst Hammer působil na ministerstvu války, v roce 1918 se vrátil ke frontovým jednotkám, a to jako velitel baterie na západní frontě. Po ukončení bojů v první světové válce se rozhodl zůstat v Rakousku.

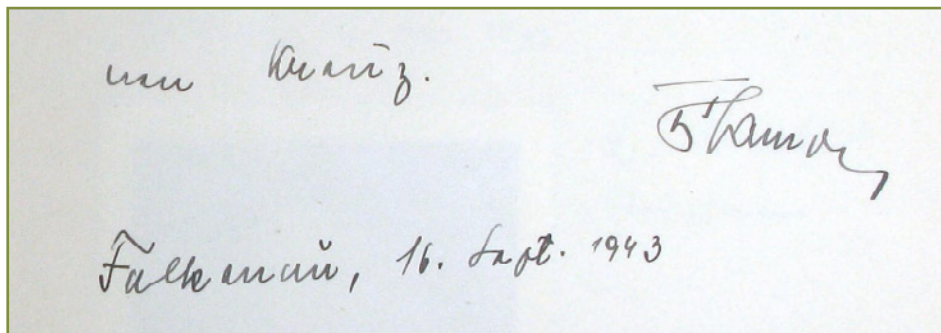
V nově vzniklé rakouské armádě zastával do roku 1922 funkci velitele dělostřeleckého oddílu, poté byl přeložen na štáb 1. brigády a v roce 1924 povýšen již na podplukovníka. V průběhu dvacátých a třicátých let ještě sloužil na štábu dělostřeleckého pluku 2 a na generálním štábu. V roce 1930 dosáhl hodnosti plukovníka, v roce 1935 by jmenován generálmajorem. Po anšlusu Rakouska v březnu 1938 přešel Hammer spolu s dalšími důstojníky rakouské armády do německého wehrmachtu.

Ernst Hammer byl v rámci německé armády jmenován velitelem dělostřeleckého velitelství 32 (Arko 32), které sídlilo v dnešním polském městě Koszalin, tehdy Köslin, u Baltského moře. Koncem srpna 1939 také z této jednotky vznikla 75. pěší divize a Hammer se stal jejím velitelem. Tato divize se však bojů v Polsku 1939 nezúčastnila, byla totiž dislokována na západě v oblasti Saarbrückenu. Francouzským tažením pak prošla také jen částečně a v červenci 1940 byla jednotka přeložena na východ.

Dne 22. června 1941 vypukla operace Barbarossa, tedy napadení Sovětského svazu hitlerovským Německem. 75. pěší divize byla nasazena na Ukrajině v rámci Skupiny armád Jih, postupovala přes řeku Bug směrem na Dubno a Žitomir. V této oblasti západně od Kyjeva vytvořila Rudá armáda silnou opěrnou linii, která měla zastavit útočící německá vojska. Tento účel ze začátku také úspěšně plnila

Ernst Hammer v uniformě generála wehrmachtu mezi léty 1942-43.

Ernst Hammer se do svého rodného města vrátil v roce 1943, jak připomíná jeho vzkaz v kronice města.

a způsobovala wehrmacht, a tedy i Hammerové 75. pěší divizi těžké ztráty. Německé hlavní velitelství proto rozhodlo přesunout části obrněných sil Skupiny armády Střed na jih ke Kyjevu s cílem zničit sovětské vojsko a využít Ukrajinu pro potřeby německého válečného průmyslu i zemědělství.

Hlavní útok začal 23. srpna 1941. 75. pěší divize se účastnila bojových operací na řece Teteriv východně od Žitomiru. Přestože měla Rudá armáda početní převahu, wehrmacht bleskovým útokem brzy dostal obránce do obklíčení.

Během září se vzdalo více než 600 tisíc sovětských vojáků, 400 tanků a skoro 30 tisíc děl a minometů. Drtivá sovětská porážka otevřela německým silám cestu k dobytí dalších strategických oblastí v Donbasu a postupu na Kavkaz. 75. divize byla následně přeložena k Bělgorodu a Ernst Hammer jako její velitel za úspěšné obklíčovací akce v prostoru Ukrajiny vyznamenán Rytířským křížem Železného kříže.

V průběhu léta 1942 Hammer s jednotkou postupoval směrem k Voroněži, nicméně kvůli zhoršenému zdravotnímu stavu (dvakrát těžce onemocněl úplavicí) byl prohlášen za neschopného frontového velení, zbaven své funkce a odeslán k výcvikovým jednotkám do Holandska. Zde byl poté jmenován velitelem 190. divize složené z rezervních, výcvikových a školních praporů.

Poté, co se Spojenci vylodili v Normandii a otevřeli druhou frontu, se divize stále nacházela v rámci výcviku v Nizozemí – u města Arnhem. Právě u Arnhemu a Nijmegenu seskočilo v září 1944 v rámci operace Market Garden několik tisíc spojeneckých výsadkářů. 190. divize proto byla uvedena do bojové pohotovosti, začleněna do II. tankového sboru SS a nasazena do bojů proti Britům a Polákům, kteří se snažili obsadit železniční most v Arnhemu, avšak neúspěšně. Bojů u Arnhemu se tak nezúčastnily pouze dvě slavné divize SS Hohenstaufen a Frundsberg, ale také jednotka sokolovského rodu Ernsta Hammera.

V listopadu 1944 byla 190. divize reorganizována na pěší, na jaře 1945 pak nasazena do bojů proti britským vojákům u Reichswaldu. Začátkem dubna 1945 se v Porúří celá divize vzdala.

Ernst Hammer byl z amerického zajetí propuštěn v roce 1947. Vrátil se do Vídně, kde 5. prosince 1957 zemřel. Byl pohřben na vídeňském hřbitově Hietzinger v bloku 69. Osobně jsem se v roce 2014 vydal po místech Ernsta Hammera do Vídně, nicméně mi bylo sděleno, že jeho hrob nebyl placen, a proto byl náhrobek ze hřbitova před asi deseti lety odstraněn. O jeho dvou synech také nic nevíme a nejspíše jsou již po smrti.

Poděkování: za poskytnutí dokumentů o Ernstu Hammerovi z archivu NARA Washington tímto děkuji Vladimíru Bružeňákovi.

Jiří Klůc

Kaiserpanorama v Třebíči (viz článek na str. 33).

Otto Seidl v pokročilejším věku jako hráč na flétnu (viz článek na str. 24).